

ВЕЩНИЦИ ИЛИ Литературен ВЕЩНИЦИ ИЛИ

Нова българска:

Здравка Евтимова
Цанко Серафимов
Славея Балдева
Кръстю Кръстев
Васил Славов

Гласът от другата:

Стефан от Коевци

Ерос и слово:

Борис Роканов
Цветан Бошев

Харуки Мураками

Златко Ангелов
за Владимир Зарев
Михаил Неделчев
за Иван Цанев

България потъва във фалша и лъжата

Това не е ново, разбира се. Казвано е и е повтаряно, гъркано и предгъркано. До степен, при която самото казване се превръща във фалш и лъжа. Но е истина, че България потъва. Никога това потъване не е било толкова осезаемо, колкото е сега. Можем реално да дочуем блъбукането, което Ани Илков пророчески изрази в стиха: “Бъл-гария се дави! Бъл-гария се дави!” – преди повече от двадесет години. Да, давим се. Заедно с България. Давим се сред собственото си омерзение – към всичко наоколо – и към себе си. Давим се сред фалша и лъжата, сред наглостта и простачината, сред моралната и духовна нищета, които враждат в себе си нашия живот – и се превръщат в битие за нашите синове и внуци. “Не живеи в лъжа!” – беше казал Солженицин – и с тези негови думи започна разпадът на съветска Русия – тази “империя на злото”, както я нарече Рейгън. Днес тези негови думи са забравени. Помните ли какво беше казал той в прочутия си призив? “Та ние така безнадеждно сме се разочевчили, че сме готови днес за едното ядене и пиене да захвърлим всичките си принципи, душата си, всичките усилия на гедите си, всичките възможности за потомците – само и само да не разстроим прогналото си живуркане.” Забележете този глагол – *разчовечавам се*. Не правим ли днес същото? Не браним ли прогналото си живуркане, като следваме само стратегиите за лично оцеляване – а човешкото ни достойнство, състраданието, съпричастността – тях кучета ги яли! Да – чалга културата – каква хубава думичка, какъв прекрасен боксов чувал за мускулите на гражданския папос! Територия за кръстосване на дискурси и интелектуални упражнения. Добре е да се обговаря, добре е да се обджавква, горбе е да бъде обгривзвана – както кучето обгривзва подхвърлената му пръчка, преди да я донесе пак на стопанина си. Само без излишни и вредни въпроси от типа на “и какво от това”, моля. Защото когато след вечеря седнете пред телевизионния

амвон, оттам ще се покаже отново Негово Величество Простахът. Стига общи думи. Трябват конкретни примери, за да се разбере България – като школа за морален релативизъм, като ферма за привикване към злото. Германският президент Кристиан Вулф се оттегли от своя пост и отиде в манастир, тъй като беше заподозрян в корупция – като единственото презрешение, за което го разследва баварската прокуратура, е, че като премиер на Долна Саксония е бил на почивка в луксозен хотел в курорт край Северно море, осигурена от филмовия продуцент Давид Грьоневолд. За сравнение: бившият български президент Георги Първанов е уличен в поемане на личен ангажимент за прекратяване на наказателно производство над извършило конкретни престъпления лице – широко известния цигански барон Дон Цеци – срещу уреждане на гласове за президентските избори – както публично свидетелства споменатият ромски бос. Неговият вицепрезидент пък е уличен в помилване и даване на българско гражданство срещу заплащане. Пак Първанов е известен и с това, че част от съветниците му станаха жертва на поръчкови убийци – и тези атенанти, макар и неразкрити, са съвсем очевидно свързани с мафията. Също и че един от големите спонсори на неговата кандидатпрезидентска кампания – Людмил Стойков – се оказа и една от причините за безпрецедентно спиране на плащания по присъединителните фондове – при което България изгуби стотици милиони евро. Скромната му личност се оказа обект на свидетелски показания за това, че лично той е посредничил за оправяне на отношенията между Гриша Ганчев и Алексей Петров – след като този гангстер е “поръчал” лобешкия бизнесмен на офицер от управляваната от президента НСО. Същият този президент е бабувал над едно от най-крадливите правителства в българската история – това на тройната коалиция. Както се оказа, премиерът на същото правителство, Сергей Дмитриевич Станишев,

бил наел австрийския лобист Петър Хохегер, за да пере имиджа на България, наричана по това време “най-корумпираната страна в ЕС” – а като подизпълнител се изявила сегашната му любима Моника Йосифова, която успяла да прибере към 270 000 евро от отпуснатите милион и половина – пари на българските данъкоплатци. Как ви звучи това – на фона на почивката на Кристиан Вулф край Северно море? Никои от тези господа не иска да отива в манастир. Искат да бъдат лидери, да управляват България, да бъдат примери за подражание и морални стожери. И искат не само те. Искат и Румен Петков, Пикаещият в басейни, на когото приписват култовата фраза “Ние си обичаме Русия, а останалите да си е... майката!” Тия дни той я повтори в обновен и емоционално диверсифициран вариант: “Противниците на АЕЦ “Белене” работят срещу България”. А проводниците на руските интереси у нас, правителите на големия шлем – те за кого и против кого работят? А клоуните, дето ни разиграват скечове – и дето днес казват едно, утре друго, а всъщност – съвсем трето? Ами почтените и честни магистрати, дето пробутват челядта си като безимотна по черноморските брегове – и после строят хотели на получените парцели? Ами този, новият човек от народа, галеникът на медузите, дето увещава, прокламира и заклина във всеки удобен момент, в който няма мачле за ритане, носи от девет кладенци вода, а тя се оказва все миришеца на тиня, бие се в косматите гърди с вик “Болгар! Болгар!”, хвърчат пръски до тавана, а ние гледаме шашардисани... Пиша всичко това не защото се случва. Пиша го, защото го търпим. Пиша го заради прогналото ни живуркане, заради малодушното ни затваряне в себе си. Пиша го, защото наистина не мога да разбера защо никои не хвърля развалени яйца по тези кретени. Пиша го, защото все по-лесно става казването “Карай да върви, ние да си гледаме нашата”. Пиша го, защото заради това казване България потъва.

Християнството в диалог и полемика е темата, която обединява статиите в новия 68 брой/ЗИМА на сп. „Християнство и култура“. На срещата на Византия с исляма и на диалога между религиите и стойността на мъчанието са посветени статиите на Свилен Марков, Георги Капршев и Милан Гьоргевич. Прот. Добромир Димитров анализира споровете около сурогатното майчинство и „добрата смърт“, а Петър Николов-Зиков предлага своя поглед към Европа между икономическата криза и кризата на идентичността. Богословът Дилян Николчев излага някои оптимистични и песимистични очаквания за Българската православна църква, прот. Игор Прекуп размишлява по темата Църква и интелигенция, а Светослав Малинов анализира политическата теология на Хуан Доносо Кортес и неговата критика на либерализма и социализма. В рубриката *Християнство и истина* можете да прочетете текста на Джон Ролс „За моята религия“, коментирани от Стилиян Йотов и Гергана Динева, както и академичната лекция на Адам Селигман на тема Иов, Дионис и човешкото възприятие. Броят завършва със стихотворения на Чеслав Милош (в превод на Вера Деянова), коментирани от Божидар Кунчев.

НОВО ИЗДАНИЕ В ПОРЕДИЦАТА „ХРИСТИЯНСКА БИБЛИОТЕКА“ НА ФОНДАЦИЯ „КОМУНИТАС“

Уникален образец на духовната проза на ХХ в., „Мисли, следващи дните“ (1926) на католическия епископ Владимир Гука (1873-1954) често са сравнявани с „Мислите“ на Блез Паскал или с „Опадала листи“ на Василий Розанов. Предлагайки възможност за разговор на душата със самата нея и с нейния Създател, тези мисли си поставят за цел да проникнат „най-близо до мястото, където Бог говори, за да можем по-добре да чуем гласа Му“. Роден княз и потомък на династията, владяла Молдавия в продължение на векове, Владимир Гука изоставя всичко в името на едно по-висше призвание – да стане свещеник в Христовата църква, понасяйки мъченическа смърт по времето на комунизма. Фондация „Комунитас“ предлага за първи път на български език том с избрани творби на Владимир Гука, включващ освен „Мисли, следващи дните“ и посмъртно публикуваните му фрагменти, неговите „Духовни беседи“ и пиесата „Прелюбодейката“. Преводът и предговорът са на Тони Николов.

ЮБИЛЕЙ

Иван Цанев, авторът

Много литератори пазят за интимна употреба лириката на обикнати забиващи поети. Това е различно от оценката за и възхитата към един голям поет. Просто става дума за тип вживяване: да го бях написал, сякаш, че аз съм го писал. За мен така е с поезията на Дебелянов и на късния Разцветников. И на Иван Цанев. При това интимно общуване съществува едно нежелание да рационализиращ представите си, да превърнеш тази поезия в професионален критически обект. Искате ли се при тази явена склонност към идентифициране да запазиш чувственото, непознаваемото, тайното.

Но точно тук, вече четири десетилетия, Иван Цанев, Авторът, играе с всички нас една сложна игра. Сякаш предусетил, че в българското културно-литературно пространство ще се намести господарски прословутата теза за смъртта на автора, за неговата гибел, Авторът, самият той, непрекъснато ни напомня кой е собственикът, кой притежава тези стихотворения, които ние така интимно, така съпричастно, така идентификационно преживяваме и дори може би присвояваме. Със своите несекващи преработки, отново и отново, винаги заплашващи и следващи

други. Така той ни налага някаква множественост на прочита, предизвиква едно колебание относно избора на интимността. Та кой в последна сметка е именно или дори беше моят вариант?! Така усилно преработващият автор не си

освобождава стихотворенията за самостоятелен, независим живот. Той си ги експроприра обратно. Дразни нашето литературно въображение, пречи му то да застине, да приеме окончателни форми за един мечтан и постигнат дискурс. Пътном забърсва и анихилира, подиграва се с постмодернистката теза за смъртта на автора. Но основното е, че трупа смисъл, отваря отново портите за загадъчни светове, които трябва пак да постигаме. Не можем да разчитаме самодоволно, че вече сме го сторили...

30 януари 2012 г., Народен театър „Иван Вазов“, София

13 март 2012 г.

проф. МИХАИЛ НЕДЕЛЧЕВ, НБУ

ЗАПОЧНА НАЦИОНАЛНИЯТ КОНКУРС ЗА КЪС РАЗКАЗ „РАШКО СУГАРЕВ“

Националният конкурс „Рашко Сугарев“ за къс разказ е за автори до 35 години. Разказът трябва да е публикуван в периодичния печат или в книга през календарната 2011 година.

В литературния конкурс, подпомаган от НДФ „13 века България“, през 14-те поредни години досега са отличавани вече известни имена като Алек Попов, Георги Господинов, Йордан Ефтимов, Стоил Рошкев, Оля Стоянова, Димитър Ганев, Борис Минков, Йорданка Белева, Момчил Николов, Силвия Томова, Васил Георгиев, Александра Чаушова...

• Наградите на отличените се връчват на тържествена церемония в книжарница „Хеликон-Витоша“, София, в Световния ден на книгата, 23 април.

• Изпращайте вашите творби в 2 екземпляра, където и кога са публикувани, с кратка автобиография и телефон за връзка на адрес:

София, 1421
кв. Лозенец, пл. „Проф. Васил Геров“ № 1
Национален дарителски фонд „13 века България“
За Конкурса „Рашко Сугарев“

Или на info@fond13veka.org

• Краен срок **10.04.2012** година

КОПНЕЖ ЗА УЧЕНИЧЕСКО ТВОРЧЕСТВО

За разкази, стихотворения, есета, пиеси или откъси от по-дълги текстове

Като част от седмия Фестивал на българското образование, фондация „Човешката библиотека“, фентъзи клуб „Светлини сред сенките“, електронно списание SciFi.bg и ученически клуб по журналистика „6+“ канят всички пиещи ученици да участват в

Копнеж за ученическо творчество

Участниците могат да изпращат разкази, стихотворения, есета, пиеси или откъси от по-дълги текстове. Темата е свободна. Ние копнеем само да си личи, че ви вълнува.

Молим всеки участник да събере текстовете си в един файл – в RTF, ODT, TXT, DOC или DOCX формат. Общата дължина на текстовете може да бъде до 9 хиляди знака (включително интервалите).

Файловете трябва да са анонимни. Личната си информация (име, възраст, клас, училище, град) пращайте отделно, в текста на самия имейл.

Краен срок за пращане: 8 април 2012.

Наградите ще бъдат обявени на Фестивала на българското образование (20–22 април) и включват книги от Човешката библиотека (хартиени и електронни), публикация онлайн и участие в писателски работилнички на живо, по време на самия фестивал и след това.

ИЗЛОЖБА

От 14 до 31 март т.г. в софийската галерия „Париж“ можете да разгледате поредната изложба на големия български наивист Росен Рашев-Рошпака, под името „Синьото куче“.

ОБЩИНА КЮСТЕНДИЛ ЧИТАЛИЩЕ „БРАТСТВО 1869“ Обявяват Шести национален литературен конкурс за поезия „Биньо Иванов“

Конкурсът е ежегоден и се провежда през месец май, под патронажа на кмета на Община Кюстендил. Координатор: Благой Ранов.

В него могат да участват автори от цялата страна. Творбите /до три непубликувани стихотворения, в четири екземпляра/ трябва да бъдат изпратени най-късно до 20 април 2012 г. на следния адрес:

2500 гр. Кюстендил, ул. „Отец Пауций“ 11
Читалище „Братство 1869“ /за литературния конкурс/

или на електронната поща: chitalishte@bratstvokn.org

като прикачен файл с разширение .doc или .rft

Конкурсът е анонимен и участниците следва да посочат отделно трите си имена, точен адрес, телефон за връзка или e-mail.

До 24 май 2012 г. резултатите от конкурса ще бъдат публикувани на интернет страницата на читалище „Братство 1869“: www.bratstvokn.org

Рецитал по наградени творби и награждаването на лауреатите ще се състои на **30 май 2012 г.** в гр. Кюстендил, Голямата зала на читалище „Братство 1869“ от 18.00 часа.

ПРЕЗ 2012 ГОДИНА ДИРЕКЦИЯ „КУЛТУРА“ НА СТОЛИЧНА ОБЩИНА ЩЕ ПРОВЕДЕ ШЕСТОТО ИЗДАНИЕ НА НАЦИОНАЛНИЯ КОНКУРС ЗА ПОЕЗИЯ „В ПОЛИТЕ НА ВИТОША“.

Конкурсът е анонимен и на свободна тема. Право на участие имат автори над 18-годишна възраст.

Всеки автор може да участва с не повече от три непубликувани стихотворения в четири екземпляра, изпратени в запечатан плик, като в малък запечатан плик приложи лични данни /трите имена, дата на раждане, адрес и телефон за връзка/.

Авторитетно жури ще оценява стиховете на кандидатите и до края на месец май ще обяви резултатите.

Краен срок за изпращане на творбите - 10 април 2012 г., включително /важи датата на пощенското клеймо/ на адрес:

1000 София, пл. „Славейков“ № 4,
Столична община - Дирекция „Култура“,
За конкурса „В полите на Витоша“.

Материали след конкурса не се връщат.

НАГРАДИ:

Първа награда - 800 лв. и малка пластика

Втора награда - 500 лв.

Трета награда - 300 лв.

Поощрения - 100 лв.

Съпътстваща награда за млад поет до 25 години - 300 лв.

За допълнителна информация: Дирекция „Култура“ на Столична община-тел.02/988 20 08, www.sofiaculture.bg

Една година матури III

Тестовите задачи тази година – отново подбиване на истинската матура

Боян Вълчев

Тестовите задачи от използвания у нас тип имат един съществен недостатък – те в повечето случаи могат да проверят знания, а не умения. А владеенето на комуникативно речевите възможности на родния език са именно умения. Повечето задачи, свързани с българския език, са насочени към знанията, а не към уменията. Това е слабост, която по принцип не се взема предвид, защото такава е насочеността в училището – да се учат факти, правила и термини, а не приоритетно да се изразяват комуникативно речеве умения.

Задачи от 1 до 14 на Матура 2011 напълно потвърждават току-що казаното. Там намирам задачи, които проверяват знания в областта на правописа и пунктуацията, но те не могат да служат за проверка на уменията. Този тип задачи могат успешно да се използват в подготовката, но те дават сравнително малко информация за действителното състояние на практическите умения на ученика. Няма да коментирам посочените задачи. Те са относително правилно построени.

Основния им недостатък изтъкна вече: те проверяват само знания в областта на правописа и пунктуацията, но не и умения. Е, има и различни моменти, които могат да бъдат критикувани. Например в задача 4 не можах да открия от пръв поглед заявената правописна грешка. От ключа разбрах, че грешката е в точка Г). Разбира се, бързо открих възможното критично място – поуслаят записаното „тенис-турнир“.

Ако се отвори речникът, такава дума няма да се намери и ще трябва да се прави справка с предговора. Там на стр. 45 сред примерите за разделно писане се открива примерът „тенис верига“. Добре – в речника е посочено решението на кодификатора. Но откъде учениците да знаят това, когато в училище не се изработва навикът да се посяга често към речника. Към двубезичните речници може би, но не и към правописния. Защо такава задача попада сред изпитните въпроси? Учениците гледат телевизия, четат вестници и книги (може би) и пр.

и навсякъде ще срещнат тази дума/тези думи ту слято, ту разделно, ту поуслаят. Според речника трябва да са две отделни думи, но пък например думата „киносалон“ е слята. А каква е разликата например между „киносалон“ и „тенис корп“? От речника научаваме, че имамо разлика поради първата основа и ударението, а по-нататък научаваме, че поуслаят или слято се пишат думи, при които в различните форми (в множествено число или при членуване) първата дума не се променя. Е, при „тенис турнир“ също не се променя – тенис турнир, тенис турнирът. Как абитуриентът да реши проблема? По отношение на слятото, поуслаятото и разделното писане практиката е толкова пъстра и неустановена, а и самият речник показва толкова много противоречия, че даването на такива задачи е направо нелицитивно.

И в това отношение е време авторите и съставителите на изпитни тестове да си вземат бележка. В следващия въпрос (№ 5) не открих никакви правописни грешки и трябваше да погледна в ключа. Оказа се, че грешката е в изречението: В) „Ключов момент за националното осъзнаване е Възрожденската епоха.“ Ама къде тук е грешката? Ето че получих една точка по-малко! Тъй като не я откривам никъде, смятам, че е главната буква във „Възрожденската епоха“. Ама защо да е грешка? „Възрожденска епоха“ е равна на „Възраждане“ и това си е един вид собствено име. Въпросът явно е поставен неправилно. Минус за съставителите.

Стигаме и до споменатия по-горе въпрос №10. Ето го:

10. В кое изречение НЕ е допусната пунктуационна грешка?

А) Искам да опозная света ала нямам финансови възможности за пътуване.
Б) Голямата тайна, която той сподели с мен силно ме смутни и притесни.
В) Дълго мислих защото реализирането на международния проект беше важно.
Г) Върнах се в хотела едва когато денят преваляше, и реших да гледам телевизия. За мене не беше проблем да открия, че в първите три изречения са допуснати пунктуационни грешки – там те са очевидни и сигурно повечето абитуриенти са открили това. Значи остава отговор Г). Отбелязват го и продължават нататък.

Аз зная проблема и за мене е лесно да се справя. Но ето че една учителка във Варна е заявила, че тя няма да се справи с тази задача. А защо пък тестваните да могат да се справят, когато тук става дума за един толкова специален случай, който от самата кодификация не е разрешен сполучливо? В предговора на речника случаят е споменат в една забележка към точка 54.6.3., която гласи: „Ако пред подчинения съюз се намира уточняваща дума *едва, чак, само* и гр., запетаята се пропуска, напр.: *Пристигнах на гарата едва когато влакът беше заминал.*“ Ето го обяснението, но кой пък го знае? Видяхме, че и учителката не го е забелязала, а сигурно и много други учители.

Но не ги виня. Винага е на кодификатора и на съставителите на теста. Защо на кодификатора? Защото на това място няма никакво основание запетаята да се пропуска. На това място има едно явление, което се нарича „елипса“ и ако изразим това изречение пълно, то ще гласи: „Пристигнах на гарата *едва тогава, когато влакът беше заминал.*“ Не вярвам някой да се съмнява, че тук има запетая. Защо тогава кодификаторът я е „екзекутира“? В случая обаче проблемът е по-сложен. В зададеното изречение в теста има едно подчинено изречение, което е в средата на сложното изречение: „... *когато денят преваляше.* ...“ и след което идва друго изречение, предшествано от съюза *и*.

Учителката казва, че пред съюза и не се пише запетая. В общия случай е така. Но тук става дума за ораждащата запетая, която трябва да отдели посоченото подчинено изречение. Добре, ама какво ще оражда тази запетая, когато я няма другата ораждаща запетая пред подчиненото изречение, което трябва да бъде оградено? Грешката на кодификатора е в това, че е формулирал тази постановка, без да се съобрази с цялостния контекст. А съставителите на теста са се доверили безкритично на речника. Отново нелицитимна задача.

В условието на следващата задача (№ 11) се търси „лексикална грешка“. Защо ли е тази наукоподобност? Не може ли просто да се каже, че някоя „дума не е употребена правилно“?

Не вярвам задачи 12 и 13 да са затруднили някоя – трябва само малко да се помисли. Тъй като не е правен статистически анализ на резултатите от матурата, съставителите не са и няма да са наясно дали тези (а и редица други) задачи изобщо са полезни за оценяването или са самоцелни и са използвани само за осигуряване на повече правилни отговори – това ще наричам нататък „повишителна функция“, т.е. задачи, които целят изпитваните да покажат по-добри резултати.

Въпроси от 15 до 27 са свързани със знания в литературната област. Тук трябва наистина да се покажат знания, трябва да са четени някои от творбите (напр. творбите, чиито герои са споменати в задача 17). А повечето от задачите са за повишаване на броя на точките от изпита. Кой не знае, че „Отпътуването на Шунка“ е ода (№ 18), кой не знае, че „Българският език“, „Чичовци“ и „Отечество лобезно“ са от Иван Вазов (№ 16), кой не знае, че „мотивите за развоюването, спадането и самотата на модерния човек“ се открояват в творчеството на Пею Яворов и Димчо Дебелянов (№ 21), кой не знае, че „денят, улицата, барикадите, разбунтуваните тълпи“ са характерни за лириката на Христо Смирненски (№ 22), кой не знае, че „естетиката на реализма“ се открива в „Потъм“ на Димитър Димов (№ 24), кой не знае, че срещата на Шибил и Рада в планината е завръзката в разказа „Шибил“ (№ 25), кой няма да се досети, че *лирическа миниатюра* се отнася към *лирика* така, както *повест* към *епос* (№ 27) и т.н.

Изброих тези задачи, за да покажа, че те могат да имат единствено „повишителна функция“. Какво са правили учениците в училище, ако не могат да отговорят? Може би не са посещавали занятията? Или пък учителите не са ги изпитвали? А как са минавали от клас в клас? Все неясноти. Виж, изпитваните трябва да знаят какво е оксиморон, за да могат да определят употребеното стилстично средство (№ 26). Действителни знания се изискват и за правилния отговор, свързан с куплета от стихотворение на Димчо Дебелянов (№ 15), с въпроса, зададен към стихотворението „Потъмка“ на Елисавета Багряна (№ 20) или за проблемите, набелязани в задача 23.

Веднага искам да посоча една слабост на оформлението на теста като цяло. Ясно личи, че **липсва „единна редакция“** на задачите. В някои от задачите кавичките са употребени правилно (задачи 15, 17, 19, 24, 26, 29, 39, 41), в други те не съответстват на българския им графичен облик (задачи 16, 18, 20, 30). Положително е, че отклоненията в конкретния случай са значително по-малко от коментиранияте от мене в бр. 17 на „Литературен вестник“ от миналата година. **Задачите не само трябва да се рецензират и апробират, но и да се редактират, преди да влязат в банката.** Днес всеки текст, набран на компютър и изпринтиран, трябва да се смята за печатно произведение, предназначено за много очи. Недопустимо е използваните компютър и принтера да не владеят правописа и пунктуацията. Но това е сто пъти по-недопустимо за изпитваните, които **трябва да представят текста в безупречен вид.** Само така може да се възпитава уважение към правописа и пунктуацията и към родния език изобщо. Задачи от 28 до 34 са свързани със способността на абитуриентите да възприемат, анализират и оценяват даден текст. Текстът е подходящ за изпит. Чрез него се излиза извън непрекъснато обработваната „литературна нива“. Като се пропусне сгъстената площ на сградата, която е не 90, а 900 кв. м, за избора на текста и неговото правилно поднасяне съставителите може да бъдат поздравени. Задачите в общи линии са смислени и дават на изпитваните нужната информация. Задача 33 обаче отново е с „повишителна функция“:

33. В словосъчетанието футуристична конструкция са употребени:

А) домашни думи
Б) жаргонизми
В) чужди думи
Г) диалектни форми

Не вярвам някой да посочи отговори А), Б) или Г), дори да не е учил 12 години в училището. Идеята при задачи 29, 30 и 31 е добра и те действително служат за проверка на посочените по-горе умения. Задача 32 е отново с „повишителна“ функция, тъй като е ясно, че никъде в текста не се говори за каквито и да било мнения и авторитети. И задача 28 можеше да бъде формулирана по-успешно – в този си вид и тя спада към „повишителните задачи“.

Задача 35 е много смислена, но не в този наивен вид. Дали съставителите са си направили труда да видят има ли изобщо сгрешени отговори? Съмнявам се. Задача 36 отново ни сблъска с един от постоянно повтарящите се дефекти на подобен вид изпитвания. Отново се иска да се отговори за бройната форма на съществителните от мъжки род, за пълния и краткия член, за съгласуването при учтивите форми и за „падежните“ форми на въпросителните местоимения. Винаги се питам: Само тези проблеми ли стоят пред българската книжовноезикова практика и защо непрекъснато присъстват в изпитните задачи? Нима най-сетне не стана ясно, че тук има сериозно езиково развитие, което показва, че кодификацията не съответства на същността и съвременното състояние на книжовния ни език? Добре, че все пак не са включени задачи и с такива „уродливи“ форми като „има някого“ или „няма никого другого“.

Нека бъдем реалисти и да не искаме знания за явленията, които почти не се срещат в практиката, а да търсим перспективното и рационалното. Днес децата не говорят като бабите и дяволците си. Приемам за полезни задачи 37 и 38, но пред 4-те точки за задача 39 направо ахнах. Пак питам: какво трябва да са правили в училище децата, за да им се дава такава „повишителна“ задача. Задача 40 също носи неоправдани 4 точки.

Около задача 41 има какво да се коментира. Добре е, че за създаването на текст са предвидени 30 точки, т.е. една трета от всички точки. Само че този текст отново е на литературна тема и при това върху така малко популярната напоследък лирика, а още повече из творчеството на и без това трудно възприемания от съвременната младеж А. Далчев. Вярно е, че се изпитва ученото в училище, но е време да променим приоритетите – никога в предстоеща си живот (освен и на без това компрометираните до краен предел кандидатстудентски

изпити) абитуриентите няма да пишат текстове върху литературни произведения. Тестовите задачи за литературни знания са повече от достатъчни. На това място трябва да се дава текст от група комуникативна сфера, за да може да се види действителното мислене, действителните умения и способности на изпитваните без специална подготовка. Има ли обаче кой да проверява такава задача, когато през всичките 12 години не е предвидено такава „чудо“?

Искам да обърна внимание на съставителите и на министерството, че след всяко начинание от типа на матурата **трябва да се прави количествен и качествен разбор на резултатите от изпита** и да се организира обсъждане с участие на по-широк кръг специалисти, които да оценят постигнатото. Иначе никога няма да могат да се извлекат поуки. А може би съзнателно досега това не се прави? Дали някой се страхува от истината?

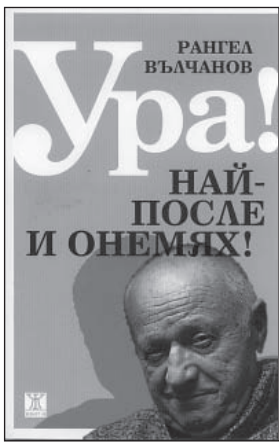
Налагането на матурата е изключително положителна стъпка в развитието на българското образование. Но задачите, които бяха включени в Матура 2011 бяха в по-голямата си част „повишителни“, както по-горе ги определих. **С тези задачи не може да се изпълни целта на матурата.** Едва ли някой няма да се справи с тях поне за тройка – видяхме задачите и начина на оценяване. Затова университетите с основание не оказват доверие на дипломата, придобита на матурата. Но те, университетите, и не пращат нищо за подобряването на положението, за да могат нещата да си дойдат на мястото. На две свои поредни заседания факултетският съвет на Факултета по славянски философии обсъди отношението си към матурата, към приемането ѝ като възможност за кандидатстване в специалността „Българска филология“ и към коефициента за зачисляване на получената на матурата оценка. Ясно беше изразено негативно отношение към досега осъществяваната матура. Учудващо беше това, че факултетският съвет не даде гласност на това свое отношение. И всъщност не взема никакви мерки за подобряване на качеството на матурата, въпреки че членове и на факултета, и на факултетския съвет имат позиции на различни равнища (включително и в министерството), където могат да съдействат за положителна промяна. Може би тук отново се крият споменаваните вече много пъти бизнес интереси.

Каква е общата оценка за матурата през 2011 г.? По-скоро отрицателна, отколкото положителна. Продължава да се създава впечатление, че този изпит се съставя и провежда по непрофесионален – да не кажа любителски – начин. В този си вид той не изпълнява целите и задачите, поставени пред него.

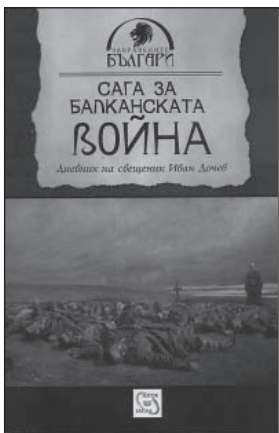
Какво трябва да се направи? Най-напред да се изяснят функциите на самата матура. Тя не трябва да е само едно самоцелно мероприятие, а трябва да показва обективните резултати от обучението и постигнатото състояние в областта на комуникационно речевите умения. Затова трябва да бъдат изяснени и приоритетите на учебния предмет. Хубаво би било да се помисли за разделянето на предмета. Задачите не трябва да са насочени само към проверката на знанията, а още по-малко да са насочени само към правописа и пунктуацията. Главната цел трябва да е насочена към проверяването на овладените умения – но не в литературната област, а в други, близки до практическия живот социокултурни сфери. Трябва акцентът да падне именно върху създаването на такъв текст. И системата за оценяване трябва да влезе в рамките на световната практика, а не да е средство за „замазване“ на действителното състояние. Сегашната матура показва, че нещата са с краката нагоре: вместо доказалото своята основателност правило за широк вход в съответните образователни степени и за тесен изход от тях, у нас е точно обратното – широк изход от гимназиите (коментиранията матура) и тесен вход в университета (кандидатстудентските изпити).

Стефан Бонев, "Пред прага на храма", изд. "Хермес", С., 2012, цена 9.95 лв
Книгата съдържа 23 разказа в типичния за Стефан Бонев стил, в който екзистенциалните перипетии се осмислят през кодовите на гротескното и създават втори план в битието на неговите герои. Същевременно в тях се долавя и темата за равностметката и свързаните с нея парадокси – особено в разказа, дал заглавието на цялата книга – в който героят се оттегля в уединен манастир, решен да преосмисли там досегашния си живот – при което се оказва, че той повече не може да се върне към предишното си битие – че обителта го държи в плен, обръква по свръхестествен начин пътя му към града и винаги го връща обратно.

Рангел Вълчанов, "Ура! Най-после и онемях!", ИК "Жанет-45", П., 2012, цена 11 лв.
Текстът на "Ура! Най-после и онемях!" е нещо като артистичен галоп равностметка през живота на талантливия ни режисьор Рангел Вълчанов, пълен със спомени от младостта, с уникални признания и рецепти от кухнята на кинотворчеството му, с горчиви и весели опити за философски обобщения. Това е един безценен художествен документ за нашата култура, съчинен в характерния за Рангел Вълчанов стил, съчетаващ метежност, страст към парадокса, безмилостен скепсис към всякакви кумири и авторитети, написан с обсебваща вниманието напористост.

Иван Дочев, "Сага за Балканската война. Дневник на свещеник Иван Дочев", изд. "Изток – Запад", С., 2012, цена 13 лв.
Този оригинален дневник за Балканската война, писан на самия фронт от военния свещеник Иван Дочев, е на изключително жив и четивен език и е поднесен на читателя в неговия оригинален вид, без издателска намеса. Авторът е пряк участник във войната,

а хроникерите от него събития са отбелязвани всеки ден без изключение.

4

Литературен вестник 21-27.03.2012

“Законът” на Владимир Зарев: Писането не е лудост, а начин на живот

“Това, което не е записано чрез Словото, няма битие.”

Владимир Зарев

През 2011 година, на своята 64-та годишнина, Владимир Зарев завърши писането на трилогията си за рода Вълчеви. През януари 2012 г. софийското издателство “Сиела” публикува нейния финал, романа “Законът”. Българският читател сега разполага с цялата семейна сага и може да ѝ се наслади в нейната историческа цялост. Немският читател засега е запознат с първите две части, романите „Familienbrand“ (2009) и „Feuerkörper“ (2011); през 2012 предстои да излезе и третата.

Своята трилогия Зарев замисля през 70-те години на миналия век. И започва да я пише през 1975, когато е на 28 години. Първият роман, “Битието”, излезе от печат през 1978, четири години преди да умре Брежнев и 11 години преди комунистите да сложат край на ерата на Тодор Живков. В “Битието” са описани събитията на първото и отчасти второто поколение Вълчеви в периода от края на 19. век до 1944.

Тогаваашната литературна критика отмина романа с добре калкулирано сдържано одобрение или мълчание. Защото това не беше роман на социалистическия реализъм. Това беше необичаен, жив роман, с поразяващ език и непохватима структура. Това не беше роман и на критическия реализъм.

В България всъщност се беше родил роман на своеобразен български магически реализъм, който обръка всички. Обръка цензорите от Партийния дом и те не намериха основание да го спрат. Но обръка и критиците, които недоумяваха как един отгледан в привилегии писател може да си позволи да пише за исторически събития с пълно презрение към партийната линия. “Изходът”, описващ живота на второто и началото на третото поколение от рода, бе отпечатан през 1983 и посрещнат с минимален критически интерес. Всяка от книгите излезе в 50 000 тираж, но как публиката ги е възприемала, е невъзможно да се каже, защото по онова време никой не се интересуваше от това. А и никой от публиката не смееше да каже.

Романът предшественик на “Законът” е “Изборът”, публикуван през 1985, една тънка книжка, която е по-скоро скица на очакваното за онова, което ще се случи, отколкото край на сагата. Краят в реалната история на България, която Заревите архетипове преживяват и движат, още не се беше случил. Животът на самия Зарев е бил посред събитията. Писателят е чакал да се случи нещо, една нова епоха, която да позволи този роман да се изравни по граматизъм с “Битието”. Да стигне до катарзис. Катарзис във времето на Брежнев и Живков беше немислим.

Сега, когато в основно преработения “Изходът” и в наново написания “Законът” можем да прочетем какво се случва с остарялото второ и третото поколение Вълчеви през времето, “когато ни сполетя и удиви демокрацията”, си даваме сметка как тази трилогия е не просто написана от писателя Владимир Зарев, а е и преживяна от човека Зарев. Нищо не става литература, докато не се е случило

в битието. Но и битието не става литература, ако не бъде пресъздадено със слово.

Тридесет и шест години лично битие са били необходими на писателя, за да напише тези три романа, които синтезират по уникален начин българския национален характер. Битие на писател, което в пълна сила оправдава заглавието “Битие”, поставено от младия Владимир Зарев в самото му начало. Битие, което е записано чрез словото.

Българската литературна критика има огромен дълг към тези романи. Защото едва ли някой знае, че ключът към точното разбиране на “Битието” и на факта, че се е появил през онази заблатена епоха, е открит от един германец, преводача Томас Фрам. Той прочел сам “Битието” и решил да го предложи на немско издателство за печат. Ето какво стои в центъра на неговата анотация:

”Битието” е само на пръв поглед исторически роман. Той е замислен и създаден през 1975-77, годините, когато социалистическа България се е развала на краткотраен икономически бум.

Затова не е никак пресилено тази книга да се възприеме като бунт на един независим писателски дух срещу нарочно конструираната чрез езика изопачена версия на историята, предназначена да служи на интересите на властта: версия, която комунистите с всички средства набиваха в главите на хората като мономит, безалтернативна история, която единствена легитимираше тогаваашното състояние на обществото. Тяхната пропаганда беше осъществявана главно с езикови клишета, в които бяха буквално заимствирани единствено допустимите от тях обяснения на историята. Истинското събитие в романа “Битието”, и поради това причината той да стане забележителен повратен момент в българската литература, е езикът, който разчупва догмите и не се подчинява на ограниченията. Езикът на Зарев е сам по себе си осъществено освобождение”.

Езикът на “Законът” е друг вид освобождение.

Романът е написан в свободната от клишета и цензура епоха на демократизиране и европеизиране, която, засега поне, се оказа епоха на изпростачване, одрежняване, разслояване, обедняване, прикрит и уличен национализъм, обръкване на ценностите и загуба на посоката, включително и в литературата.

Всрещ този хаос езикът на Зарев е непохватим: също толкова луд и магически, но същевременно епичен, легендарен, опиянен от свободата да носи отговорността си пред литературата и народа, за когото тази книга е написана. Езикът на Зарев е свободен, защото не прави компромиси със свободията, сред която се е озовал.

Най-сигурното доказателство за неговата свобода е, че всички се правят, че не го забелязват. Защото това е език, който е неконюнктурен сред конюнктурата на хаоса, където всеки си мисли, че всичко е позволено. Това е език, който е свободен, защото свързва миналото

- литературната традиция - с бъдещето – съживяване на българската литература. Демократичното клише, че щом писателят Зарев идва от миналото, той не принадлежи на бъдещето, е не по-малко пагубно от комунистическата критика, която оценяваше достоинства на белетристиката според наложените от нея клишета.

Иносказателен език, за да оживее в онези условия, ползваше и Йордан Радичков. Но Радичков беше писател в улея, изкопан от Елин Пелин. Радичковите селяни бяха андрешковци в битността си на ТКЗС-ари и ловджии, макар и да философстваша на едно високо ниво.

А колкото и да не ни е приятно да си признаем, Андрешко, а не Бай Ганьо, е истински верният и дълготраен български архетип, съчетал две от неизличимите качества на българския национален характер: ехидното лукавство, с което се изплъзва от директни конфронтации, и отчуждеността от държавата, която трябва непременно да бъде излъгана, сякаш не е негова.

Андрешко е човек вечен, който няма – не иска – да излезе от селото си, защото си е наумил, че в него му е най-добре. Власт, институции, това за него е вертикала, която той може да поглежда изпод око, но нито ще влезе в конфликт с нея, нито ще поиска тя да му принадлежи. Той може само да я измами.

Героите от Заревата сага са от съвсем друг вид. Те са архетипове на благородната борба със собствените демони и на амбициозната производителност. Те са хора с въображение и нагон към творчество и промяна, у които бушува несдържаната мощ на кръвта, а някои от тях са направо заразени с краен и несломим идеализъм.

Вместо да се крият в своята провинциалност, те не се страхуват от открит сблъсък със силите на статуквото, защото се чувстват носители на промяна.

Такива характери не позволяват на Зарев да ги принизи до всекидневното, затова той ги издига до митичното. Това писателят постига със силата на нов, неупотребяван досега магически език, който възпява техните жизнени победи. Същият този език в “Законът” тъжи за това, че именно в новото време, когато са свободни, те са се превърнали в мекушащи личности, болни от вътрешни противоречия, непрестанни съмнения и житейска несигурност. Сякаш демократичните промени са погубили ореола на легендарност, който обвива техните дявоци.

Щом писателското око ги е уловило, такива характери в България има. Днес въпросът е кой ще надделее: те или андрешковците? Що се отнася до литературата, въпросът може да се преизкаже така: могат ли андрешковците да бъдат накарани да прочетат книгата, в която живеят Вълчевите?

Аз се надявам!

ЗААТКО АНГЕЛОВ

Владимир Зарев. “Законът”. Изд. “Сиела”, С., 2012

ABROAD

*
Два разказа на Здравка Евтимова, She Understood („Тя узна“) и The Miracle Maker („Чудотворецът“), публикувани в антология на краткия разказ Drastic Measures 2, Великобритания, през януари 2012 г., спечелват следните критически бележки за българската писателка:

Отново идеята е да се открие къде може да стигне човекият ум, когато човекът е притиснат до стената. Но този том определено достига литературен блясък. Това отчасти се дължи на нашето откритие на европейския литературен

майстор Здравка Евтимова, която позволете ми да наричам „Зии“; нейната многостранност е такава, че още от първия ред може за миг да ви изтъпни с щастливо усещане или да ви накара да почувствате острие на гилотина, което се спуска над главата ви. Родената в България и спечелила редица литературни награди писателка участва с два изумителни разказа в антологията. „Тя узна“ ми напомня Антон Чехов в особено мрачен ден, разкривайки болезнено като камшичен удар психологическо мъчение и поетическа справедливост, докато

„Чудотворецът“ е забавен разказ за момиче, към което не са се отнасяли добре, но което е решено на всичко, за да постигне целта си.

Ема Огсли, литературен критик, блогър, Великобритания

Цялата статия можете да прочетете на сайта, като публикацията е на 12 януари 2012 г.

<http://thehorrificallyhorifyinghorrorblog.com/category/recent-2/>

За Розалия Ликова – само с респект към литературното ѝ наследство

Предизвикана съм от публикацията на в. „Словото днес“ от бр. 5, 23 февруари 2012 „Лъжелитературата и мутренската чалга в изкуството“. Пренесено е със съкращения (поне това добре !!!) телевизионно предаване на Юлиан Вучков по „Канал 3“. Гледах го с голямо притеснение и когато прочетох заглавието, си въобразих, че писателският вестник реагира на телевизията. Уви! Писателският вестник го мултиплицира, т.е. мутри-плицира.

Засегнат е моят пиетет към името „български писател“. Без оглед на организационната ни принадлежност – дали членуваме в СБП или не – всички сме длъжни да отстояваме висотата на тази духовна позиция в България, която е уникална: една толкова малка днес държава, но винаги със значими писатели – и в свобода, и в робия! Трябва да си признаем, че в света почти няма прецедент при тъй наречените малки езици – тези, които се говорят от малобройно население – да има толкова световно значими фигури като Кирил и Методий, Йоан Екзарх, Патриарх Евтимий, Паисий, Софроний, Ботев, Вазов, Смирненски и Вапцаров... Една традиция с високи духовни параметри и морална мяра - в протекание на 1150 години.

Просто не бива да се мисли само за днешните, а преди всичко – и за утрешните хора на перото! Не съм съгласна за пренебрежителното отношение към чл.-кореспондент Милена Цанева и чл.-кор. Елка Бакалова, но те са здравствующи и творчески силни – и могат да реагират сами. А още по-достойно би било, ако не реагират... Но не мога да се примиря с пошлите подмятания за литературната критичка проф. Розалия Ликова. Тя е покойник – и можем да въвеждаме в дискусии паметта за нея само ако искаме да припомним големия ѝ труд като професионален историк и критик, посветен изцяло на българската литература. И затова е странно, че двамата събеседници на фамозния професор не реагират на тази гавра! Това, че Петко Братинев за първи път чува името ѝ – и не е чел нищо от нея – е очевидно. Някои поети само пишат – без да четат. Но това, че Благоевста Касабова се умълчава – ме принуждава да реагирам.

А кой днес е писател и кой не – никога не може да даде гаранции за това (освен ако няма за зет Ю. Вучков). Читателите и приемствеността между творческите поколения ще отсъдят. А ние трябва да отстояваме висотата на творческото дело. В дискусиата изобщо не се спомена, че БАН издаде стойностни профилирани енциклопедии и две редакции на тритомния „Речник на българските писатели“ – макар и оспорим в конкретни случаи, но все пак подчинен на аргументиран професионализъм. А театралната енциклопедия е даже по-подробна, отколкото се полага. Дори и СБП да направи речник на българските писатели, той ще е доминиран от същите жестове на свойщина и заинтересованост. С Розалия Ликова съм прекарала в университета заедно повече от 13 години: най-първо ми водеше упражнения

по лекциите на проф. Цанев; после ми четеше лекции – с особено възхновение за Смирненски; с нея – когато, аз вече асистентка на проф. Динев, бяхме в една катедра по литература цяло десетилетие. Неспойна, креативна, бунтовна, възхвонена. Това са отличаващите я човешки, но и литературно-творчески черти. Позволете ми обаче да дешифрирам какво си представя Ю. Вучков, когато пише не другаде, а в писателския вестник: „Р. Л. влезе в литературата с подковани чепици, влезе с шубата на партизанка или политзатворничка в Университета, а завърши като голяма антикомунистка...“

За подкованите чепици подозирам комплекс – че Вучков си представя жените -литературни критички, като коне с подкови – само не съм сигурна дали „кобилиците на фройдизма му“ са впрегнати, за тях съм сигурна, че ги подковават, или състезателни, за които нямам информация за подковаването.

А за затвора е истина: Розалия Ликова там посреща Девети септември. Има я на снимка, застанала на прозорец откъм портала – вижда се щастливото ѝ лице и вдигната за победен поздрав ръка. След като по амнистията на политическите затворници отварят вратата на килията, тя не тръгва по напуснатите при ареста си пътища. А я арестувам по недоразумение. Следят и трупат обвинителни версии от кореспонденцията ѝ с една съученичка от с. Кунино, където живее студентът, в когото Розалия е влюбена докрай (както само тя го можеше!). И в писмата споделят радостта си, че приближава часът да се срещнат със своите герои (от момичешки свян не споменават имената им, защото си ги и знаят) и в тази символика са мечтите им за предстоящата среща, от която те няма да си тръгнат, а ще придружат любимите мъже...

Позицията ги арестува, инквизири ги нечовешки – за да изгадат кои са героите и къде и кога е мястото на срещата им да тръгнат с тях, както е било разбрано от инквизиторите – за да станат партизанки. Розалия, естествено, не признава това – тази версия всъщност и не отговаря на истината. Премаяна е от ежедневните мъчения. И винаги, когато ние, нейните студентки, се възхищавахме от моралното ѝ величие – тя ни забраняваше, защото като черен неин дял е останало непроизнесеното морално падение – щом шракнела ключалката на кауша, тя в себе си се молела – дано да идват за някоя от другите жени, а не за нея. Този грях с годините ѝ се уголемяваше като реално извършена вина – и я гържеше обтелна към всички решения от морално естество – решения, които ние, неизстрадалите, вземахме спонтанно и съвсем наготово.

По знаковата ситуация от Вапцаровата поезия – и тя в затвора „попада на хора“ и става комунистка. И щом при амнистията прекрачва затворническия портал, не тръгва към Кунино да търси своя герой (спазила си беше първата обич до края на живота), а поема свой дял от задълженията на комунист към преобразованията. В тези редици среща архитект, син на учителя поет Васил Карагьозов (убит по време на

Септемврийските събития) и се жени за него. Те двамата кръстиха своята дъщеря Алена с възторжената си обща, сближаваща ги вяра. През 1959 година тя издаде в стихосбирка оцелелите стихотворения на загиналия учител септемвриец.

Не зная дали ще се намери друг човек, който би се гаврил с така изстрадана идея. Следват години на интензивно литературноисторическо творчество – все така непокорно, но и все така мотивирано с професионализъм: и тя първа в своето литературно поколение изведе стойностите на отречената по идеологически критерии българска поезия на символизма: след проучване и осмисляне на френската му първооснова. Написа и университетски курсове, и исторически проследи литературните течения в българската литература. Но написа и възторжени отзиви за прозата на Георги Марков. Ние харесвахме повече драматургията му, ала тя осмисли художествената му проза като висок етап на българското художествено разказване. А Георги Марков не само емигрира, но и пое позиция на воюващ с българската политическа система емигрант.

Това съвпадна с влязлата под печат в издателство „Български писател“ книга на Розалия Ликова, включваща в съдържанието си и нейните студии за Георги Марков.

Със „страшна сила“ се стовари върху нея принудата – да извади от книгата си тези текстове. Но тя не се съгласи!

И в резултат – многолетно изолиране от Университета – лишаване от правото да чете лекции, от правото на публикации. За нея имаше много обходни пътеки за справяне с върхлетелите я проблеми. Но тя нито ги потърси, нито би ги възприела. Само си постави за цел: духовно оцеляване. За бойно поле избра задния двор на Народната библиотека, където при целодневно четене и разработване на нови книги с необещани публикации – през 2 часа излизаше с една точилка и правеше гимнастически упражнения. Откъм Докторската градина в посока към „Александър Невски“ минавачите и по двата тротоара вече не се спираха да зяпат. Те само клатеха глава и обясняваха комуто не бе известно: „Професорката е наказана и тренира оцеляване“.

Това зная за съдбата ѝ - от най-външната страна на нейните преживелици. А какво е било в сърцевината – не смея и да гадая. Какви кафкиански демони е наблюдавала – или как са я съблазнявали/принуждавали – това е не само въпрос на въображение. Но еволюцията ѝ беше напълно закономерна: след деградирането на своите демони – властимащите, тя се озова в Града на истината. При истината (и този път взета с доверие) ѝ беше мястото. В интервюто – големи крокодилски сълзи за това, че нямало оперативна литературна критика. Няма, защото ги няма вече Тончо Жечев, няма го и Кръстьо Кулюмджиев. Критици има между младите – но няма морални територии за развитието им. А и критика има – но в списанията, а не в писателския вестник. Има я с високи прояви и в старозагорския вестник на писателите „Литературен глас“, и във варненския „КИЛ“. Никакви декрети не са нужни. Наложете морал и тя ще си премести гражданството на софийско. Естествено, че пловдивчани и търновци няма да го направят – те са столицани отпреди софиянци.

Но защо оплюващите литературния критик Розалия Ликова се правят на слепи и не си спомнят, че тя издаде специална литературнокритическа книга „Поезията на 80-те години“ – посветена на съвременните ѝ литературни процеси. На премиерата на книгата присъстваха всички млади тогава писатели. Даже Рупчев беше пренесен с инвалидната си количка. Когато безчинствате, внимавайте, защото са валидни и днес думите, казани в трактата „За буквите“ от 888 година: „Живи са още ония, които са ги видели“.

НАДЕЖДА ДРАГОВА

Златко Ангелов, „Еротични спомени“, изд. „Сиела“, С., 2012, цена 12 лв.

Петте истории в тази книга са обединени от темата за отговорността пред любовта, вината пред другия и неосъществено покаяние. Героят на всяка от тях е български емигрант в САЩ, който виси в пространството между два свята, обречен да търси своя истински идентитет. Това са истории за безотечествеността, драматизирана в любовния живот на главния герой.

Иво Беров, „Израстък“, изд. „Кито“, С., 2012, цена 13 лв.

Авторът коментира своята книга по следния начин: „В тази книга се обяснява как е възникнало всичко, какво е станало с него и защо е станало. А също и какво би станало с това, което е станало, ако беше станало друго, а не то. Разказва се и за всичко, което не е станало, като се обяснява защо не е. И какво щеше да стане с него, ако беше станало то, а не онова, което всъщност е станало.“ Ще добавим – прави го остроумно и саркастично – с абсурдистки присмех и горчивина.

Иван Стамболов, „Сула в огледалния свят“, изд. „Сиела“, С., 2012

Сула е всъщност блогърският псевдоним на Иван Стамболов – един от най-известните блогъри в мрежата. Има три дяла – като „Размисли и реклами“ пародират рекламните, „Блуднати постинги за делитване“ представляват подбор от коментарни текстове от неговия блог, а „Алкохол“ съдържа реални или измислени бохемски пикантерии. Една остроумна, изобретателна и възнаграждаваща читателя книга.

ABROAD

* **Разказът Acceptance („Приемане“) на Здравка Евтимова**, публикуван в канадското списание ADBUSTERS през 2010 г., който може да бъде прочетен на английски език на сайта: <http://www.adbusters.org/magazine/88/acceptance.html>

е използван от движението „I Occupy Wall Street“, посредством инициативата „Аз окупирам Уол Стрийт, четейки“ („I occupy Wall Street By Reading“). Анализ на разказа в този светлина може да бъде прочетен на английски език на сайта:

<http://storydork.blogspot.com/2011/10/ill-occupy-wall-street-by-reading.html>

В тазгодишния конкурс за хайку *Columbia River Reader* включи и категория за чуждестранен поет, в която българската поетеса Весислава Савова беше класирана на първо място. Ето и награденото хайку:

*
a frozen sparrow
is breathing in my warm palm
the triumph of life.

*
премръзнал врабец
диша в топлата ми длан
триумф на живот

Днес и тук – или защо е важен Башо

Егвин Сугарев

Книгата, която ни е събрала днес и тук, е една наистина важна книга. Първо – защото с нея издателство “Изток-Запад” стартира новата си поредица “Световни поети”. Искане се кураж и посветеност, за да се решиш в днешното бездуховно време да издаваш поезия. Нея – както вече стана безпощадно ясно – малко хора я четат, а още по-малко разбират. Тя не е и не може да бъде търговски продукт – ситуирана е прекалено близо до духа и прекалено далеч от стомаха. И затова хората, издаващи поезия днес и тук, трябва да бъдат поздравени.

Но тази книга е важна и заради много особености и – бих казал – уникален характер на стиховете, намерили подслон между нейните корици. Важна е заради техния автор – Мацуо Башо. Той е особен, съвсем отделен случай в цялата история на световната поезия. И не е достатъчно да кажем, че е един от “тримата големи” майстори на японското хайку – редом с Бусон и Исса. Недостатъчен аргумент е първенството му в тази тройка, преклонението, на което се радва още приживе, приемането му за безспорен авторитет дори от тези, които отричат следваните от него традиции, обожествяването му под името Божество на летящите звуци от японския император през 1806 г., фактът, че до голяма степен на него се дължи изключителният престиж на поетическото изкуство в днешна Япония – страна, в която десет милиона човека активно пишат хайку...

Особеното в случая е, че неговите хайку звучат много по-различно, отколкото стиховете на други световни майстори на перото, писали преди векове. Днес можем да четем с интерес и възхищение Данте, Петрарка или Франсоа Вийон – но не можем да не доловим как техните стихове са покрити с благородната патина на времето, как техните послания се модулират от дистанцията на една отминала епоха и отглъхват в перспективата на историята.

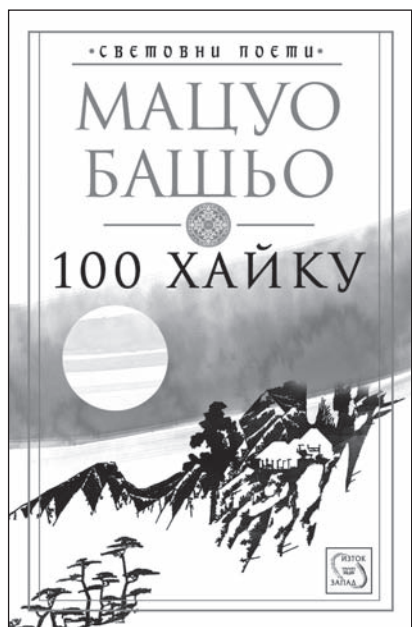
При Башо тази патина липсва: неговите хайку звучат толкова свежо и непосредствено, сякаш са написани само преди миг. Причината за което впрочем не е в тяхното съдържание, не е в нещата, които едно негово хайку казва – а в това, че неговото казване продължава в неизказаното; че зад простичката образност, изразена с няколко думи, се крият огромни асоциативни пространства – които биват преоткривани и вдълбочавани в течение на векове – и които и днес по някакъв чудодееен начин отварят нашите сетива за неизразимото. И доколкото смисълът и функцията на поезията е именно в това – да изразява неизразимото – и да открива нов език, чрез който то може да проговори – хайку изключително убедително постига тъкмо този смисъл и тази функция.

Ако вземем което и да е хайку на Башо, ще видим, че то не изрича нищо повече от реалността, от видяното и усетеното – но го изрича по начин, който превръща това изричане в процеп към една орзанична вселена, в която дуалното осмисляне на света, неговото разграждане на противоположествени същности и механично сглобени конструкции става

немислимо. Вгледайте се само в това:

*Тишина –
звън на цикади
пронизва скалите*

Тук тишината и звънтежът на цикадите не си противоречат – те остават сродени, взаимно осмислящи се. Песента на цикадите, която пронизва скалите, се превръща в инструмент на тишината – на проникващата и всеобемаща ни тишина. Музиката, родена от трептящите телца на тези ефемерни създания, прониква в камъка: крехкото и тленното прониква в трайното и неизменното, пронизва го, насела го със себе си, придава му груга перспектива. Тези същности не са откъснати, а съюзени – точно както

диамантът е поместен в крехкия цвят на лотоса, чиито корени са в калма в най-прочутата будистка мантра „Ом Мани Падме Хум“. Песента на цикадите сякаш обхожда материалното така, както водата прониква навсякъде и сломява всякакви препятствия по пътя си – и неслучайно в Даодзън това проникване е превърнато в една от метафорите на

Дао. В някакъв смисъл това странно съприкосновение и това взаимно осмисляне между тленното и нетленното, малкото и голямото, сетивно головеното и неговия вътрешен резонанс, е особено характерно за хайку. Това обаче не става по обходен път – чрез интелектуални операции, символи и метафори. Това се постига именно чрез асоциативното отзвучаване на един нищожен детайл от реалността в съзнанието на читателя. И тук е една от големите отлики на тази поезия – хайку не просто се пише и чете; хайку се досътворява или сътворява. Читателят не е пасивен приемател на поетичните внушения – той е съучастник в тяхното ставане – и енергията на това ставане може да има огромен потенциал.

Спомням си например колко силно бях разтърсен, когато за пръв път прочетох хайку от Башо – а и изобщо хайку от когото и да било. Беше вмъкнато като цитат в една от новелите на Селунджър – и Кръстан Дянков го беше превел като гвустиише:

*Нищо в гласа на щуреца
не подсказва кога ще умре.*

Тъкмо това хайку, четено преди толкова много години, предопредели интереса ми към този тип поезия – а и изобщо към източното изкуство и философия. В него голових много пряко онова открито заставане срещу крайния предел на нашия живот – онази мъжественост пред смъртта, която може да бъде надмогната единствено чрез приемането ѝ като част от живота – и по този начин, ако си послужи с метафората на Дилан Томас, да бъде лишена от свое собствено царство.

Сега разбирам, че щурецът всъщност бил цикада, а реалният текст на Башо звучи по следния начин:

*По нищо не личи
че е близка смъртта им –
песен на цикади.*

И тук трябва да отворя една голяма скоба, за да кажа защо още е важна тази книга – защото за пръв път можем да видим Башо в автентичния му вид – чрез една достатъчно представителна извадка от неговите стихове. Башо има късмет с преводача си Братислав Иванов – тъй като този път наистина е пребеден от японски, а не от руски или английски, както се е случвало неведнъж досега. Доколкото мога да съдя от резултата от превода, без да мога да разчета японския оригинал – е пребеден точно и прецизно, и най-важното: без побългарявания и излишни реверанси към българския читател и неговата неподготвеност да възприеме подобен тип поезия.

Но – разбира се – само добрият превод е недостатъчен. Нужни са сетива, нужни са интуиции и асоциативен потенциал, нужно е и известно познание за базисните разлики между източното и западното светоусещане, за да възприемем тази поезия автентично, с цялата дълбочина на недоизказаното, което се съдържа в нея. Нужно е – защото става дума за драматично различен модел – на мислене, на казване и на възприемане. В този смисъл бих искал да отбележа, че стотте хайку на Башо, прецизно подбрани и преведени от Братислав Иванов, са важни не само за читателите – те са важни и за поетите. Освен екзотична поетична практика хайку е за нас и нещо друго – инструмент за преосмисляне на собствените ни техники за правене на поезия – и на сложния контекст от идеи, визии и интуиции, който се крие под тях. Вникването в нашите често наивни и нелепи опити да обживеем този труден жанр ни задължават да си зададем въпроса какво всъщност правим, когато пишем хайку.

На пръв поглед отговорът изглежда елементарен: правим поезия. Проблемите всъщност идват от начина, по който мислим поезията и нейното правене. Създаването на хайку не предполага по същество нищо една от интелектуалните, емоционално наситени и/или интуитивни долавящи операции, които извършваме със словото, когато пишем привичната за нашия свят поезия. Или по-точно казано: не се опитваме да създадем „свой свят“ с помощта и чрез мощта на словото; не даваме израз на някакви лични чувства, прозрения, видения и интуиции; не трансформираме достъпното за сетивата, сплитайки го с фантазното; не освобождаваме словото от налепите на клишетата и звездеите на контекстите; не изразяваме отношението си към света от някаква етична, социална или идеологически натоварена гледна точка; не разказваме истории, за да внушим чрез тях метафорично доловими истини; не трансформираме митологичното, за да заговори на езика на съвременността; не стилизираме чрез образи и език, за да извадим на повърхността някакви скрити перспективи или потенцици на обитавания от нас свят.

И в същото време хайку отговаря – и то отговаря повече от категорично – на най-важното условие, което дава възможност един текст да бъде определен като поезия: казаното е повече от изказаното. Функцията на словото не е комуникативна, а сугестивна – само че ако при западноевропейската модерна поезия механизмите и функциите на тази сугестия могат да се анализират, при хайку те са недоловими – и опитите ни да обясним защо въздейства едно или друго тристишие най-често търпят провал.

Би трябвало да подчертая, че става дума не за битието на хайку като естетически феномен – и не за хайку изкуството като специфична литературна форма. Става дума за нашето усещане в мига, в който едно хайку се появява на бял свят – и за осъзнаването на това какво всъщност правим, когато го полагаме върху хартията. Всичко останало – сиреч литературността на хайку, може да бъде обяснена със съответните термини, повечето от които известни и използвани още по времето на Башо: йоджо, макато, шиори, ваби, каруми и прочее. Не за инструментариума, а за усета за това какво е хайку става дума, за контекста на неговото „ставане“ и за упорития отказ това ставане да приеме облика на сътворяването. При нормалното европейско стихотворение ние използваме словесността му като шмиргел, ту като скалпел и нож, ту направо като огън спрямо дадената в сетивата реалност – при хайку буквално не правим нищо друго, освен да обозначим някакъв неин фрагмент – бил той веществена даденост или усещане – както е усещане прохладата в едно изпяло „невеществено“ хайку на Башо – за съжаление непревведено тук, тъй че го давам в превода на Красимир Илиев:

*прохладата
направих свой приют
и почивам*

В този смисъл хайку като че не се прави, а просто е – и разцъфва така, както разцъфтяват цветята в тревите. Или – ако използваме даоистката представа за нещата – в нашето съзнание то става от само себе си, следвайки принципа „У Уей“, принципа на не-действието и на само-израстването, само-осъществяването без преднамереност, без външна намеса. Огромната разлика между писането на западен тип поезия и писането на хайку е в това, че в първия случай винаги имаме дуални отношения, имаме свят и субект, който преценява и осмисля света, а и себе си спрямо него – ала в това си осмисляне се мисли като нещо различно и често – като нещо противопоставено на света; докато в хайку има недуалност и поради това такова противопоставяне липсва. Хайку не се пише и не се прави – хайку просто е – като скрито в тревата цвете. Този, който го няма, си въщност самият ти – с цялото си обременено от памет съзнание, с цялата си окованост от носталгии и очаквания. Виждаш непреднамерено и без да се намесваш във видяното – сиреч без да го обременяваш със свои предвзрително формираны представи, възглед и отношения; без рецепти как това или онова трябва да бъде разкрасено и променено, за да се превърне в изкуство. Виждаш примерно канка роса върху върха на една тревичка – и приютяваш този образ в думите, без персонално ти да искаш да кажеш нещо с него – оставяш самия образ да каже каквото си иска чрез своите безпределни потенцици, състоящи се в това да бъде част от един цялостен организъм, част от който си и самият ти – и той го прави, понякога за твое учудване. Само толкова – и нищо повече; и само така може да се напише едно наистина добро хайку.

Разбира се, хайку не е мантра и в този смисъл не върши работа при ничия медитация – ала в плана на изкуството върши всъщност нещо подобно: докарва съзнанието в неговия собствен дом,

съграден от простичките думи „тук и сега“. Цялата магия на въздействието му се дължи на неговата изключителна способност да бъде именно тук и сега, неподвластно на каквото и да било разпиляване в миналото и бъдещето. Разбира се, има и хайку, включващи спомени или подбуждащи исторически и митологически асоциации – но при огромния брой случаи дори и тогава то възниква точно тук и точно сега – в мига, в който забравил онова маймунско аз-съзнание, сътворено от спомени, надежди и натрапени от другите представи.

И точно затова хайку е толкова привлекателно за Запада – и отново точно затова тук тъй трудно намираме реалната му мяра, тъй трудно правим разлика между реалното хайку и купищата хайкуподобни тристишия. Причината: хайку е реалност, а не нашата представа за реалността. Хайку няма нищо общо с виртуалното, с предварително премисленото, с конструираното, с премного натрупана памет, с културните наслоения, клишета, метафори и митологии. Иначе казано – хайку е онова, което отдавна вече се усеща като трагична липса в нашата цивилизация: свежестта, пълната непосредственост от възприемането на реалността без всякакви посредници, способността да забравим за своето аз, способността да възприемеш радостно мига, да го видиш като процеп, чрез който си обвързан с всичко съществуващо. В този смисъл е и алтернатива на тягостното усещане за това, че езикът е изчерпан и поробен от многото поленнали по словото смисли – най-малкото защото без всякаква преднамереност, абсолютно непосредствено, е способно да отиде отвъд словото и да ни остави в пълна неведомост за механизмите на това „ставане“, което поне за тези, способни да го почувстват, граничи направо с чудо. Дори когато не разбираме как само няколко простички думи без всякакви метафори и подтексти могат да изразят една трудно определима цялостност, способна да подхранва мощни асоциативни полета, ние интуитивно долавяме абсолютната директност и неподправеност на творческия акт, способността на поета да се вчувства, да се вживее и да стане едно цяло със своя обект, липсата на каквото и да е колебание и каквато и да е преднамереност.

Това е същност и причината за онази първоданна свежест на стиховете на Башо, които сякаш не познават дистанциращата мощ на изтеклите от написването им епохи. Това е и нашето актуално – в най-глобалния смисъл на думата – значение за нас. Тази поезия демонстрира не само алтернативно писане – тя демонстрира алтернативно мислене и алтернативно живеене. Тя е писана тук и сега – в смисъла, който дзен будизма влага в това понятие. Знаем, разбира се, резервите, които изпитва съставителят и преводачът на тази книга спрямо западния навик да се смесва писането на хайку с философията и практиките на японския дзен. Но довеждането на съзнанието тук и сега – което е цел и на китайския чан будизъм, който е сплав от будизъм и дао, и на японския дзен будизъм, който пък съчетава будистката философия с визиите на шинтоизма – е в крайна сметка и най-основният принцип при писането на хайку – независимо дали е търсен съзнателно, или не. И може би именно това „тук и сега“, предполагащо покритие между мига и вечността и между пращинката и вселената, се крие и голямото откритие на хайку поезията – която не обяснява и не трансцендира – но пък ни учи, че светът, в който живеем, е рехав и прозрачен, че през всяко късче материя и през всеки наглед по дългия ни път преминават нишки, които отвеждат пряко към универсалното и неунисожимото.

Това е вярата, която граматично и – бих казал дори – трагично ни липсва днес. Именно заради тази вяра е важен Башо.

Гръцкият език и европейската мисъл

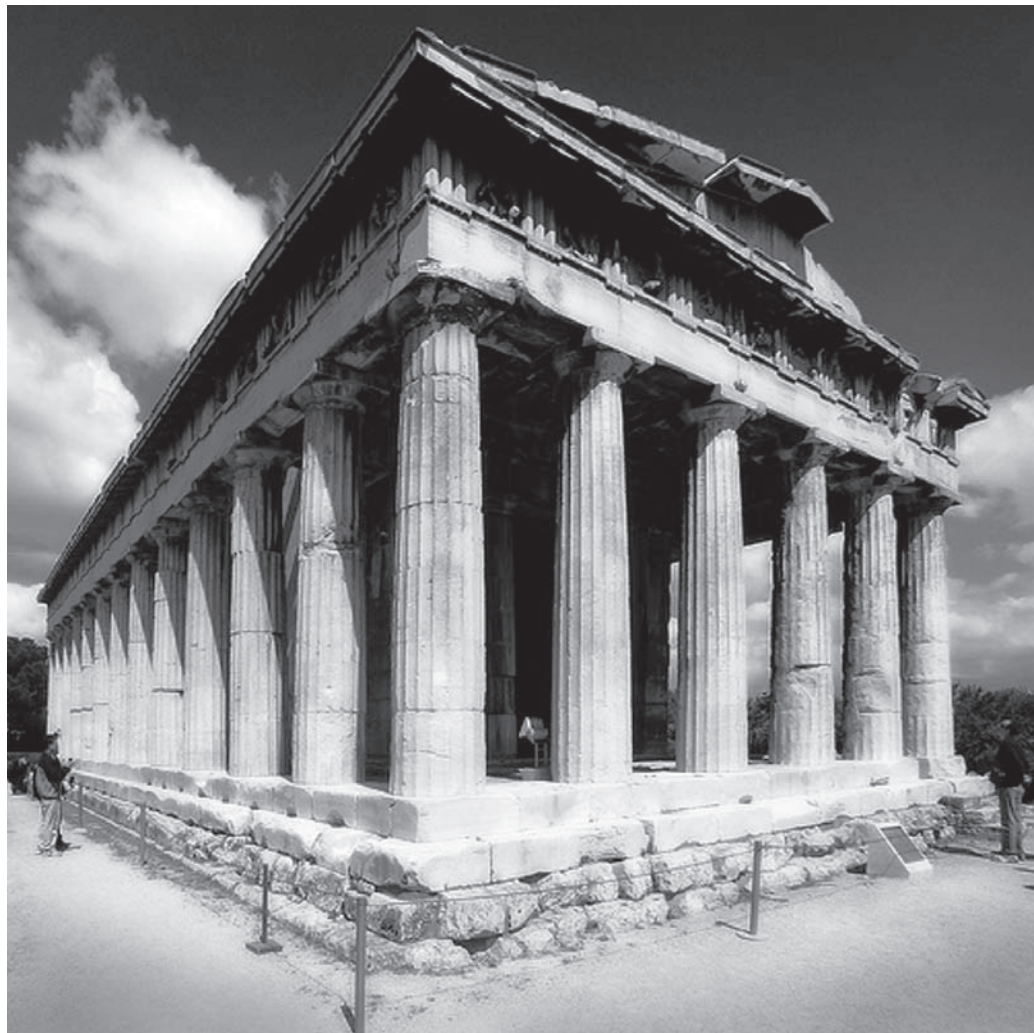
Бина Калс

В своята нобелова реч първият гръцки лауреат Георгиос Сеферис казва: „Нашата родина е малка, но традицията ѝ е огромна и характерно за нея е, че тя ни е предавана без прекъсване. Гръцкият език никога не е престава да бъде говорим. Той е претърпял изменения, които претърпява всеки жив организъм, но в него не съществува пропаст.“ Дори и Google знае, че гръцкият език вече 34 века пише своята автобиография и че писмеността му се базира на финикийската, а после става майчина гръд и млечна храна за латиницата, кирилицата и коптската азбука.

Смело е да пишеш по тази тема. Макар формулирана с пет думи, с лекота би причинила написването на многообемни трудове, каквито безспорно има. В случая задачата се усложнява, защото трябва да се вместим в три страници, все едно в един мех да бъдат събрани всички подчинени ветрове на Еол.

Преди повече от месец в пресата прочетох за мъж, който се събудил след почти едногодишна кома и първите думи, които изрекъл, били: „Обичам те!“ Безспорна е съзидателната сила на добрите думи, а тези са били изказани след траматично мъчание. После някак естествено дойде въпросът, кои са били първите български думи, кои са били много преди това гръцките такива, да ме извинят лингвистите, но въпросът ми е по-скоро реторичен.

Не мога да си спомня на каква възраст точно за първи път чух гръцка реч, но знам къде, в онзи стар Созопол на седемдесетте от миналия век. Същият град – Аполония Понтика, за който се твърди, че бил основан от Анаксимандр (съставителя на първата географска карта и схема за ориентиране по звездите, и на когото принадлежи първото запазено цялостно изречение от старогръцката философия). Но си спомням много ярко особената и осезаема нужда да чуя нещо конкретно и автентично на гръцки. В издание на българското списание с възхитителното име „Ах, Мария“, от 2003 година, беше публикувано стихотворение на Г. Сеферис на гръцки, без превод. Не ми беше трудно да разбера кое е то, защото на едно място Смирна, Родос, Сиракуза и Александрия има само в стихотворението му „Къща край морето“. Правих опити да чета сама, служейки си с речник, но поетичната ми психология си представяше, че само един истински грък може да го прочете така, както би прилягало на езиковата му принадлежност! След няколко години ми се предостави такава възможност. В лятна къща край морето, близо до онази Аполония Понтика ни гостуваше цял месец възрастна гръкня, много интересна личност. Във влажен и горещ августовски следобед, криейки се от тежкото слънце, Евгения четеше поезия и се чувстваше като истински неофит сред гръцката изящна словесност. Сякаш се случваше малко тайнство, за което дълго съм била подготвена. Вирджиния Улф решила да стане писателка, след като чула две врабчета да си говорят на гръцки! Е, истината невинаги е с рационални подбуди, но Улф

е знаела в чий говор да се вслуша! Тя ни е оставила своето забележително есе: „За незнанието на старогръцки“, в което снима неговия античен профил и очертава границите на нашата нищета от незнанието му. Английската писателка твърди, че това, което ни влече към старогръцкия език (респективно гръцкия), е нещо, което е: „първично, непроменяемо, вечно“! Особено впечатление ми направи своеобразното негово разкритие, като за аргумент използва изречение от произведението „Пърът“ на Платон. На старогръцки то се състои от тринайсет думи, а на английски преминава в цели двайсет и една (както впрочем и на български): „Всеки, когато Ерос обхване, макар и преди да е бил чужд на музите, става поет веднага щом докоснат е от любовта“, „Всеки грам мазнина е отстранен, като е оставена само здрава плът. Тогава, лишен от тлъстини и разсъблечен, няма друг език, който да се движи така бързо, танцувайки, къчейки се, целият жив, но под контрол“; после продължава: „...това е езикът, който ни държи непрекъснато в оковите си, езикът, към който, копнежът ни примама непрекъснато назад“! В същото време В. Улф някак логично ми напомня за трудната и отговорна задача на преводача и какъв вид митотворчество е всеки добър превод!

Давам си сметка за сложната адаптивна система на този език с почти митични корени, който ни е оставил първообраза си чрез цялата си литературна традиция. Очевидно е, че с дълбочината на един език, с неговият генезис, с референтната му способност към абстракции, се завещава огромно културно наследство от античността до днес. Всичко изнамерено и зародено чрез гръцкия език опъва впряговете на тематичната колесница. Едва ли някой ще се наеме да преброи колко думи в медицинската лексика са от гръцки произход, но всички знаем кой е бил Хипократ! Ако и да рапортуваме пред обективизма и фактологията, можем ли да имаме ясна представа колко може да са вдъхновявали и вдъхновяват имена като Омър, десетата Муза, Питагор, Евклид, Софокъл, Сократ, Платон, Аристотел, Архимед, и т.н. Опирайки се на Витгенщайновата мисъл – „рамките на езика са рамките на нашия свят“, не е безотговорно да се заяви: гръцкият език е твърде богат и пластичен, щом предлага теории и идеи, вълнуващи и съвременето. Как да пропуснем или забравим, че точно чрез него е била създадена първата

философска система и изказана теорията на анатомизма. Съвременните физици още диалогизират с Демокрит от Абдера и го смятат за свой родоначалник; за справка Леон Ледерман и неговата забележителна книга „Частицата Бог“ – фина амалгама от хумор и чиста доза физична мисъл. А само Аристотел е повод за издигането на един друг Акропол, който отдавна се е превърнал в крайъгълен камък за доктрини и философски тълкувания векове наред. Във фреската на Рафаело във Ватикана „Атинска школа“ са изобразени на едно място Платон, Питагор, Хераклит, Птоломея, Аристотел, Евклид... Този своеобразен паноптикум на Високия ренесанс показва само малка част от всичко онова, което се превръща в световно културно наследство. Гръцкият език е и всичко останало, включващо специфични народностни традиции, обичаи и житейски практики.

Преди години английският биолог Ричард Докинс създаде термина МЕМ, с което означава единица за предадена информация чрез културата, както гена в биологичната еволюция. Едва ли е въпрос за сложни математически анализи, за да открием гръцките маркери на тези гени и проследим действието им на разстояние и в мащаба на времето, без да подозираме дори екзистенциалните мисли на Ницше: „Гръците – човекът, който е постигнал най-много“ или „гръцкият народ, единственият гениален народ в световната история“! Преди година бях в Гърция на път за Италия. Нощувахме в Солун. Вечерта в голямата му презръдка, когато повечето шумове утихват и се ражда градът повторно със светлините, се почувствах някак овъзмездена за голямата си лобов към гръцката литература и изкуство. Толкова исках да усетя онзи прадревен пулс, за да се почувствам по-близо до митовете, докато гръцкият пейзаж с лекота ме приобцаваше в притомата на крайбрежния си булевард. Тогава и сега се сецам за стих на Одисеас Елитис:

За език ми подариха гръцкия, бедната къща на Омър в пясъците.

Ех, поете, ти си знаел колко си бил ощастлив с този избор на Мойрите!

Българо-шведски семинар „Аугуст Стриндберг и ХХІ век”

На 14 и 15 март в Зала 1 на Софийския университет се проведе българо-шведският семинар „Аугуст Стриндберг и ХХІ век”, посветен на 100-годишнината от смъртта на емблематичния шведски драматург, оставил неизличим отпечатък върху развитието на съвременната драма и съвременната сценична практика. Юбилейният форум беше организиран от специалност „Скандинавистика” на СУ „Св. Климент Охридски” в партньорство с Националния литературен музей и Катедра „Театрознание” на Националната академия за театрално и филмово изкуство. Той започна с „Фантастични пиеси”, Оп. 12, номер 2, „Подем” от Шуман в изпълнение на Зорница Гетова (пиано), след което в рамките на две целодневни теоретични сесии бяха представени множество презентации, доклади и научни съобщения от шведски и български учени, преподаватели, докторанти и студенти, занимаващи се с творчеството и рецепцията на Стриндберг. Програмата включваше: Стефан Буман (директор на музея на Стриндберг в Стокхолм) – „Музиката в драматургията на Стриндберг” и Стриндберг-антинационалист, европеец и антимилиитарист; Анита Першон - „По стъпките на Аугуст Стриндберг из Стокхолм”; проф. д-р Вера Ганчева (СУ „Св. Кл. Охридски”) – „Фениксът Аугуст Стриндберг”; проф. д.изк. Камелия Николова (НАТФИЗ и Институт за изследване на изкуствата, БАН) – „Аугуст Стриндберг и българският театър”; проф. д-р Клео Протохристова (Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”) - „Соната на призраците” и европейската литературна 1907 година”; проф. д-р Калина Лукова (Бургаски свободен университет) - „Проблемът за слепотата в драмите на Стриндберг, Метерлинк, А. Страшимиров”; Катя Зографова (Национален литературен музей) – „Образът на Ахасфер у Аугуст Стриндберг и у българските модернисти”; Елизиария Рускова (СУ „Св. Кл. Охридски”) – „Аугуст Стриндберг и българската модернистична драма”; доц. д-р Светла Черпокова (Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”) – „Призраци и видения (Е. Т. А. Хофман и Аугуст Стриндберг)”; д-р Свежа Дачева-Филипова (Музея в Стръмстад, Швеция) – „Между действителността и утопията – анализ на 13 приказки на Аугуст Стриндберг”; д-р Христо Станчев (СУ „Св. Кл. Охридски”) – „Времето и неговите парадигми в романа „Сам”; Михаил Байков (НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов”) – „Фигурата на бащата в драматургията на Стриндберг. Няколко доминантни аспекта”; д-р Силвия Серафимова (магистър по нордистика Институт за изследване на обществата и знанието, БАН) – „Драмата на Свръхчовека – символи и метафори в „Към Дамаск”; Росица Цветанова (докторант, специалност

„Скандинавистика”, СУ „Св. Кл. Охридски”) – „Аугуст Стриндберг и Пер Лазерквист – теоретици и творци на модерния театър”; Красимира Иванова (докторант, НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов”) – „Конфликтът в драматургията на Стриндберг”; Христо Левков (III курс специалност „Скандинавистика”, СУ „Св. Кл. Охридски”) - Женските образи в „Бащата” и „Госпожица Юлия” от Стриндберг; Мария Николова (IV курс специалност „Скандинавистика” СУ „Св. Кл. Охридски”) – „Теми и мотиви в поезията на Аугуст Стриндберг”. По време на семинара във фойето на Университетската библиотека беше открита изложбата „Аугуст Стриндберг в България”, организирана от УБ със съдействието на Национален литературен музей и библиотека „Нордика”, филиал на УБ, студенти от НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов” представиха откъси от „Госпожица Юлия” и литературно четене и беше показан филмът „Госпожица Юлия” (класическа екранизация от 1951 г. по едноименната драма от А. Стриндберг, на шведски език). Семинарът беше закрит с прочит в превод на български език на избрани творби от А. Стриндберг от актьора проф. Петър Петров и връчване на награда и диплома на победителя в конкурса за превод Мария Иванова.

Аугуст Стриндберг и българският театър. Двамата големи скандинавски драматурзи Хенрик Ибсен и Аугуст Стриндберг имат изключително важно значение за развитието на театъра в България. Те, и особено Стриндберг, далеч не са сред най-често присъстващите чужди автори в афиша на българските трупи, но влиянието, което оказват върху цялостния облик на театралния живот в страната е дълбоко и определящо. Достатъчно доказателство за това е дори само фактът, че към пиесите на емблематичния шведски драматург българският театър се обръща в гранични моменти от своята история, когато силно се нуждае от светогледна промяна и естетическо обновление.

Ако проследим рецепцията на драматургията на Аугуст Стриндберг в България, бързо ще установим, че става въпрос за един скокообразен интерес към нея. При това кривата на въображаемата графика, очертаваща този интерес, е максимално нагъната, т.е. сочи периоди на изразително присъствие на Стриндберговата драма в афиша на българските трупи и периоди, в които тя почти или напълно отсъства от него.

Периодите на изразителен интерес към Стриндберг в българския театър са симптоматични: 1) първото десетилетие на ХХ век, 2) времето след Първата световна война до средата на 20-те години, 3) края на 70-те и началото на 80-те години, 4) 90-те години и 5) средата на първото десетилетие на настоящия ХХІ век. Периодите на незначително присъствие на Стриндберг в афиша са второто десетилетие на ХХ век (белязано от Първата световна война и поначало характеризиращо се с рутинен, а към края и почти замрял театрален живот в страната) и последните петнадесет години до началото на Втората световна война. Периодът на пълно отсъствие на Стриндбергови текстове в репертоара на българските театри са трите десетилетия след края ѝ – от 1945 до края на 70-те години на ХХ век. Интересно е да бъдат проследени общите социокултурни и собствено театрални причини за описаните периоди на присъствие и отсъствие на Стриндберг в театралния живот в страната, както и конкретните пиеси на шведския драматург, към които проявява предпочитание българският театър и техният философския и естетическия резонанс.

В първото десетилетие на ХХ век Стриндберг е въведен за първи път на българската сцена. По това време той е представен практически само от пиесата си „Бащата”, поставена няколко пъти. Основното значение на тези първи постановки е, че чрез този текст те въвеждат темата за сложната и противоречива модерна личност, драматично осъзнала раздвоението между мъжкото и женското начало в себе си. Във времето след Първата световна война до средата на 20-те години се появяват още две драми на Стриндберг – „Мъртвешки танц” и „Опиянение”, поставени съответно от Гео Милев и Хрисан Цанков на сцената на Народния театър. Те изиграват определяща роля за раждането и утвърждаването на режисьорската фигура в българския театър.

Адриана Бугевска в „Мъртвешки танц” от Аугуст Стриндберг, режисьор Гео Милев, Народен театър

След дълъг период от около 50 години, в който шведският драматург почти или напълно отсъства от репертоара на българските трупи, интересът към него шумно избуява в края на 70-те и началото на 80-те години, когато в Пловдивския театър е поставена „Госпожица Юлия”, а четири години по-късно спектакълът е възстановен в театър „Създа и смях” в София. Заслугата на това представление е, че отговаря и катализира все по-силната необходимост на театъра и публиката в България от открито психоаналитично възглеждане в човека и социалните му отношения. Нов интензивен етап на тази психоаналитична рецепция на Стриндберг настъпва през 90-те години на миналото столетие, след политическата промяна в страната. Успоредно с нея пиесите на шведския драматург вече стават предпочитан материал и за постмодерни изгрови интерпретации от появилото се най-младо поколение режисьори. Поставят се вече известните в България драми „Мъртвешки танц”, „Бащата”, „Госпожица Юлия”, „Кладата”, както и новите за българския театър заглавия: „Соната на призраците”, „По-силната”, „Съновидение” („Игра-сън”) и „Първото предупреждение”.

„Мъртвешки танц” от Аугуст Стриндберг, режисьор Маргарита Младенова, ТР „Сфумато”

След известен спад в началото на новия век на интереса към Стриндберг през последните няколко години отново сме свидетели на чести постановки на негови текстове, сред които се открояват изградените в постдраматичната естетика спектакли на ТР „Сфумато” от програмата „Стриндберг” – „Жан, Жули и Кристин” (по „Госпожица Юлия”), „Мъртвешки танц” и „Пътуване към Дамаск” (по „Към Дамаск”).

СЛЕД ХЛЯБА

На Омари, дори в небето над Афганистан – дано ме чуе!

Не биваше да го правиш, Джана. Щастие е просто нещо, казваше ми ти. Щастие е да намерим сянка наблизко и ти да ме гледаш. Но в Манг няма сенки. През лятото няма трева като оная в твоите книжки. Прахта е дълбока до коляно, петите кървят от жегата, мухи се вият в гъстия въздух и пият вода от очите ти. Дърветата изсъхнаха. Аз няма да бъда в Манг, за да гледам, Джана. Вчера Кин дойде при баща ми, поговориха малко. Знаеш какво става, ако Кин отиде в къщата на някого. Мама мълчеше, когато Кин излезе от нас, баща ми не ме погледна в очите.

- Ксаф – каза ми той. – Ще те вземат утре. Иди се прости с братята си. – После баща ми запали цигара, очите му бяха в прахта, когато продължи: - Кин рече, че ще те върнат у нас. Няма да съсичат лицето ти, така каза.

Мама мълчеше. Тя избърса очи с опакото на ръката си и отиде зад къщата. Никога не сме я виждали да плаче. Никога. Върна се, стиснала в ръце старата ни коза. Беше я заклала и по рехите ѝ имаше кръв. По-добре щеше да бъде, ако тамко ѝ се беше скарал. „Какво ще ядат децата сега!”, това трябваше да ѝ каже. Той не каза нищо. Братята ми ме гледаха и мълчаха. Сестрите ми също бяха тук и не отронваха дума.

- Ще ти направя яхния, сине – каза мама, притискайки мъртвата коза до гърдите си. Една седмица след пясъчната буря един от нашите овчари намери труп на мъж. Някой беше прерязал гърлото на човека. Той беше от рода Омари, тялото му изглеждаше силно, здраво. Познавах го, той събираше тръни за козите си в планината.

Щастие е просто нещо, казваше ти: да е светло и ти да ме гледаш.

- Ще дойда да го взема след хляба на обед – каза Кин на баща ми. – Вашият трябва да бъде на същата възраст като убития от рода Омари. Те не искат старец, нито някой болен. Знаеш какво ще се случи, ако не дадеш някой от твоите.

Мама знаеше какво ще се случи. Онези от рода Омари щяха да избият тримата ми братя един след друг. Нямаше да убиват сестрите ми. За жената има лоши неща, по-лоши от смъртта. Толкова много гладни уста имаше в тая планина. Имаше и прах – дълбока до коляно, кафява, в която растяха само тръни. Но тръните не стигаха за всички. Имаше кози, които ги изяждаха, водата не стигаха да поникнат още. Нито съдилице, нито закон стигаха до Манг. Никою още не беше виждал жив съдия. Кин идваше да прибере човека след хляба на обед. Два дни по-късно Кин докарваше тялото на семейството. Братята и сестрите изкъпваха убития и вечер, когато не беше толкова горещо, пиеха чай. Чаят горчеше. Замаиваше главите и човек виждаше неща, дето ги нямаше пред очите му. Хубавото беше, че след този чай се заспива лесно. Всички спяха като убити и не виждаха тялото на мъртвия брат.

- Ксаф – каза баща ми. – Ти си най-слабият. Така или иначе няма да оцелееш дълго. Но не показвай на хората на Омари, че си болен, сине. Иди да събираш тръни. Нека хората на Омари видят, че събираш. Знаеш, че нещо не е наред с дробовете ми, Джана. Чувала си ме да хърхря и кашлям. Изляза ли когато вали, се задушавам от вятъра. Падам и се моля гърбът да намалее. Иначе не мога да вървя. Баща ми беше прав. Тъй или иначе нямаше да ме бъде задълго. Но Джана, ти знаеш - щастие е просто нещо. Малко ветрец, малко тръни, от които да сварим чай, и ти. Ако не бях болен, кой щеше да ме пусне да вляза у вас?

- Ксаф е слабичък – казваше майка ти. – Но има златна уста, измисля приказки. Няма нищо лошо да го послушаме – тогава научи онова за щастие, колко проста работа е то. – Имаш ли в торбата още някоя от твоите хубави лъжи, Ксаф – питаше майка ти. Аз нямах, но прахта беше пълна с приказки, а на огъня къкреше чаят от тръни. През зимата снегът беше по-голям от къщите, но имахме тръни, които горяха в огнището. Сигурно аз съм виновен за всичко. Научих те да вярваш на глупостите, които разказвах на теб и сестрите ти. Не трябваше да правиш така, Джана. Мина обяд, а яхнията, която мама направи с кози дроб, така си стоеше на масата. Чудех се какво ще ядат децата след месец. Нямаше да има мляко за бебето, нито месо, ако някой се разболе. Братята ми ме гледаха. Не ядяха. Баща ми и мама нищо не хапваха. Сестрите ми ме гледаха, най-малката хлапаше, другите мълчаха. Аз си помислих за приказките. Снегът е хляб, казваше мама. А прахта е брашно, най-хубавото брашно в Манг.

- Само някой да заплаче! – обади се баща ми. – Яжте. Чакахме Кин.

- Бягай! – беше ми казала мама предната вечер. – Ще ти донасяме ядене.

- Той е болен – гласът на тате запълзя като кафявата

прах. – Ще убият него и ще убият нас. По-добре хапни от яхнията, която майка ти сготви заради тебе, момче. Чакахме и чакахме, но Кин не идваше.

- Какво иска сега? – изръмжа баща ми. – Да не се наядва ние да те заведем при него? – По никакъв начин. Никога. Никою нормален човек нямаше да направи толкова голямо нещо. Опитвах се да не мисля за това, Джана. Припомних си гърба. Не поройния, когато долната стана казан, пълен с черни облаци и червена тиня. Видях цветята, които избиха след кроткия гърб – червени, сини, жълти. Те поникнаха по покривите на къщите, израснаха под краката ни и бяха толкова много, че пясъкът не се виждаше от тях.

Ако не бях болен, баща ми нямаше да ми позволи да разговарям с тебе. Майка ти нямаше да ми дава чай. Аз ти казах една лъжа веднъж, Джана. „Вземи парче влажна глина след гърба и я омеси добре. Сложи няколко цветчета в сместа и я остави да изсъхне на слънце. После дай тази суха топка глина на човек, който искаш да бъде щастлив.” Това беше измислица. Аз намерих изсъхнало глинено сърце с цветя пред нашата къща. Сестрите ми казаха, че ти си го направила за мене.

- Аз ще отида вместо тебе, Ксаф – каза баща ми. Всички знаехме, че това е невъзможно. Убитият от рода на Омари беше силен и млад. Баща ми беше стар. Аз бях най-слабият в цялото село, зимният студ щеше да ме отнесе, или пък жегата през лятото.

- Но никою не разказва такива хубави приказки, Ксаф – каза ми ти. – Ти знаеш какво говори прахта и за какво мислят облаци. Ти знаеш къде спят цветята, когато спре гърбът.

- Дъвчи това, когато започнат да те бият - каза баща ми. – Дъвчи и няма да те боли.

- Ксаф, бягай – прошепна мама. - Няма да те дам на тях.

- Но селото вече е решило, жено – каза баща ми.

- Ще избягаме от селото.

- Хората от нашия род ще ни хванат. Братята ти ще те пребият с камъни, жено.

- Не ме интересува. Няма да им дам Ксаф.

- Ако не ме убият, мамо, аз няма да изкарам до края на зимата.

- Ще изкараш, сине. Ще изкараш! Слушай какво ти говоря. Бягай, Ксаф!

Тогава баща ми тръгна към нея. Той вървеше много бавно към мама, както правеше винаги. Отиде бавно до нея и я удари.

- Ако кажеш още една дума, ще те убия! – каза ѝ той.

- Убий ме – отговори тя. – Убий ме. Няма да им дам Ксаф.

Ръката на тате падна като отсечена. Никою не хапна от яхнията, а къщата беше пълна с най-сладката миризма, която помнеше планината. Сестрите ми мълчаха. Обягът трябваше да е свършил отдавна – сенките на върховете пълзяха по земята и се смесваха с прахта. Кин влезе. Никою не го беше чул да тътри крака по чакъла. Той имаше обичай да рита камъните и прахта, когато идваше да прибира някой човек за хората на Омари. Кин беше убил повече хора от останалите живи в селото.

- Ксаф ще си остане у вас – каза бавно той. – Сега ми дайте яхния за добрата нована, която ви донесох. Мама изхълца. Братята ми наскачаха.

- Не се подигравай с мен – изхриптя баща ми. – Ти си важен човек, но си в моята къща.

- Дръж си болника у дома – отрязва Кин. – Друг човек отиде при Омари вместо него.

Тишината бе по-гъста от жегата. Лицето на баща ми беше сиво, долната уста на мама прокърви.

- Дай ми яхния – каза Кин.

- Кой отиде вместо него? - рече задавено тате.

- Не е важно да знаеш.

- Кажу ми кой отиде вместо него и ще ти дам яхния. Лицето на Кин блесна в пот, по устните му лъсна слюнка. Той преглътна няколко пъти.

- Джана отиде вместо него – каза Кин. – Избягала от техните. Баща ѝ, старият Саз, отрязал косата ѝ. Срам! Това момиче трябва да се е побъркало. Цялото им семейство е опозорено.

Спрях да чувам какво говори Кин. Виждах как береш цветята след онзи кротък гърб и виждах голямото сърце от глина с цветчета в него.

- Ще оздравееш, Ксаф! – каза ми ти.

Джана, не трябваше да правиш това. Вече не виждам прахта, не виждам планината. Виждам какво правят с тебе. По-добре да не бях жив. По-добре да беше мъртва.

- Джана е млада и силна – каза Кин.

- Няма да умре бързо - измърмори баща ми.

- Млада е, ще издържи доста време – подхвърли Кин.

- Радост за момчетата на Омари.

Ударих Кин с всичка сила. Блъсках го, блъсках го, блъсках го, докато още го виждах. Усетих, че устата ми се напълни с прах, очите с кръв.

Джана, виждам те вечер, когато небето изчезва. Виждам те денем. Щастие е просто нещо.

Жегата изчезна, изведнъж завяля. Облаци, небе и прах се смесиха и долната стана езеро от кал и камъни. Кози се удавиха във въртопите. После иззря слънце. Избиха цветя – червени, сини, жълти, лилави, цялата планина беше цветя.

Ще те намеря, Джана. Ще отида при Омари и ще те намеря. Ще ти разкажа най-хубавата приказка. Щастие е просто нещо. Ти си щастие.

ГРАНИТ

Шон нямаше достатъчно пари. Всичките му приятели го бяха забравили. Не можеше да си плати данъка „пол”, а това означаваше, че не може повече да бъде мъж. Щяха да го трансформират в камък, позозираше, че след това ще се превърне в глуха и сляпа прах. Всяка частица от прахта, която щеше да бъде, щеше да чува стъпките ѝ. Ея! Как можеше да я забрави? Няколко пъти бе ставал камък заради нея. Семейството ѝ никога нямаше да се съгласи да заплати неговия данък „пол”. Те не желяха да го виждат: превръщаха се в лавина облаци камъни и той трябваше да се катери или да ги заобикаля, за да стигне до нея.

Трябваше да изтърпи всичко, за да я зърне. Те бяха безкрайни зъбери, които се надигаха пред него, за да го спрат. Когато накрая успя да заплати данък „пол”, баща ѝ му каза, че са я трансформирали в пясък или може би в къс гранит. Шон тръгна да я търси. Как можеше да бъде сигурен, че онази сива скала, която стърчеше и разрязваше небето като нож, е Ея? Вярваше, че ще я познае, много дълго бе чакал - забравена прах, смазана и стрита на пудра креда без собствена форма, после беше канара на морския бряг, затова знаеше – един камък щеше да познае, ако другият камък е Ея.

Веднъж тя беше малък остров в морето, след това я откри на брега – самотна, гореща гюна. Ея беше хълмче от пясък, а той беше вятърът нощем, който я докосваше със сем леко, много внимателно. Искеше я толкова силно, че бе съгласен да остане влажна пръст всичките си дни без нея.

Шон се бе подвизавал като пясъчник и гранит. Беше много търпелив. Понякога бе тиня в студентите есени. Беше работил като копач години, безкрайни години. Копачите бяха безполови същества - те разрязваха камъните и носеха торби с пясък, с които други копачи стряха къщи. Беше се смесвал с други камъни и пак не можеше да плати данъка си, за да бъде мъж. Беше стена от къща, камара чакъл в основата на големи мавзолеи, керемиди на покрива на беден коптор, комин, задръстен с отровен пушек. Не можеше отново да стане мъж, докато къщата не се разпадне, докато покривът ѝ не се стопи в горещото плагне, докато коминът не се раздробил на невидими прашички, следи се с пушека.

Копачите бяха неугадници, отчаяна паплач, която живееше, за да трупна пари. Чувстваша се безкрайно щастливи, когато успееш да задигнат шепна монети отнякъде. Убиваха други копачи за шепна монети. Не бяха нито мъже, нито жени и не носеха зародиши в себе си. След векове, прекарани в съпня изграждане на къщи и прокарване на пътища, те успяваха да си платят данъка и ставаха мъже и жени за ден. Шон знаеше много добре какво означава човек да бъде копач. Като копач той беше направил градина сред пустинята за двама младоженци. Гледаше как те се целуват и се въртеше наблизко, докато се любеха. Загачата му беше лека – трябваше да им донесе храна и вода. Изглеждаше неговата кротост им допаднаше, защото му плащаха щедро.

Дори докато тлееше като копач, не я забравяше. Не знаеше къде е Ея. Само се надяваше тя да не е копач като него. Искеше се да спести достатъчно, за да я откупи, да заплати нейния данък. Родителите ѝ можеха да заплатят всякаква цена и тя можеше да остане момиче през целия си живот. Родителите ѝ можеха да намерят различен мъж за нея всеки път, когато тя бе жена, ала Ея... Шон си спомняше...

- Ти си моят хляб и моят глад – беше казала тя. – Не искам никою друг. По-добре да бъда копач цял живот... или къща, която никога няма да се разпадне, ако ти не си с мене.

Шон не искаше никое друго момиче. Можеше да си позволи да остане мъж за един час всяка година. Винаги щеше да има жени за него. Бързо можеше да си намери любима и тя щеше да го обича; да бъдеш жена бе краткотрайна наслада и всяка секунда от това време беше скъпоценна. Често бе виждал някой мъж да милва най-обикновен кафеникав камък: неговата приятелка не бе имала пари да си плати и времето, отредено ѝ да бъде жена, бе изтекло безвъзвратно. Понякога жена държеше в ръка малко камъче. То беше човекът, когото тя бе целувала преди минута. Шон знаеше какво се случва след целувката. Жените хвърляха камъчетата и се втурваха да търсят други любими. Всеки

миз означаваше щастие. Всеки удар на сърцето беше блаженство. Мъжете захвърляха камънаците, които преди две вдишвания са били любовта на живота им. Никой не губеше време.

Ея беше в снаницата му. В деня, когато най-сетне отново стана мъж, един кратък зимен следобед в безкрайната година, Шон не потърси друго момиче. Искаше Ея.

- Ти си моят бряг и моята безкрайност – беше казала тя. Ея, неговата Ея.

- Този не е наред – подхвърляха копачите. – Луд за връзване. Сигурно е камък, когото сме разрязали не както трябва.

Ала Шон не беше камък, разрязан не както трябва. Той се надяваше, че Ея е малко камъче, което той можеше да притисне до сърцето си.

- Ще платя на някой копач да издълбае твоео име върху мен, след като ме превърнат в камък, Шон – беше казала тя. – И ти ще знаеш къде съм. Ще ме намерим.

- Родителите ти няма да позволят да станеш камък. Ще намерят някого за тебе.

- Не – бе отвърнала тя. – Няма да бъда жена за никого освен за тебе.

Той не можеше да я намери.

Цяла вечност бе останал грамаден блок от гранит, преди да спечели достатъчно пари отново да бъде мъж. Заплати на един копач да издълбае името ѝ върху сивата скала, в която се бе превърнал. Така пропиля всичките пари, спечелени, докато бе пясък, и онези, които бе спестил като прах и лепкава глина. Копачът, който бе издълбал името на Ея върху него, можеше да си позволи да бъде мъж една безкрайна седмица с парите на Шон. Шон чакаше. Беше блок гранит. Ветровете го блъскаха, мъгла спеше върху него, затова цялата му повърхност беше хлъзгава и ледено студена. Птици кацаха върху него, върху гранита поникна мъх и започна да разрушава кристалите му. Умирайки бавно, Шон печелеше пари. Надяваше се, че мъхът не е покрил името на Ея. Молеше се то да остане издълбано дълбоко и остро в него.

Един ден Ея дойде. Докосна мъха, който растеше на неговата повърхност. Ръката ѝ потъна внимателно, много бавно в мъглата, която го обвиваше. Разчисти листата, които бяха падали върху него толкова години.

- Шон! – прошепна тя. – Мили Шон!

Камъкът не може да чувства, така бяха казвали на Шон много пъти. Камъкът не може да обича лятото и ветровете. Шон знаеше всичко това. Но то не беше вярно. Тя беше тук, неговата Ея.

Ти си моят хляб и моят глад. Ти си моите очи. Ти си моята топла мъгла и моите птици, Ея.

Той разбираше думите ѝ. Усецаше докосването ѝ. Толкова дълго бе живял като безполов копач и я бе обичал. Бе прах и ветровете го бяха разпръснали навсякъде по света, и я бе обичал. Бе каменен път, който родителите ѝ бяха разрушили, и я бе обичал.

... Нещо се случваше. Повърхността му се напука. Дълбоки цепнатини запълзяха в студената му гръд, мъхът, който растеше върху него, се запали. Беше платил на онзи копач да издълбае името на Ея върху него. Сега името ѝ вече го нямаше. Кристалите му се гърчеха и скърцаха, гранитната му твърдина се огъна и потрепери. В него нямаше повече сила. Той бе престанал да бъде камък. Не беше пясък, нито прах. Не знаеше какво става с него.

Изведнъж чу гласа ѝ.

- Гледай!

- Да, ти беше права, детето ми.

Приказваше баща ѝ. Шон разбираше думите. Разпозна човека по твърдия допир на ръката му. Шон бе камък и баща ѝ го бе подритвал и блъскал стотици пъти.

- Погледни го. Какъв прекрасен рубин – обади се друг глас на мъж, който Шон не беше чувал никога. – Как е възможно този евтин гранит да произведе такъв великолепен рубин!

- О, те всички стават такива, Джеймс – каза баща ѝ.

– Важното е да ги накараш да се влюбят.

- Годеницата ми наистина прави чудеса с тези скали – възкликна мъжът, когото Шон никога не беше виждал.

– Ти си невероятна, Ея. Поздравления!

- Благодаря ти, Джеймс.

Нямаше вятър, мъглата си беше отишла. Сега Шон не беше човек и нямаше сърце. Нещо много по-силно от сърце се разкъса в него.

- Хайде да измъкнем прекрасния рубин от гранитното му бунище – предложи баща ѝ.

- Това е най-хубавият скъпоценен камък в колекцията ти, скъпа – каза мъжът, който се наричаше Джеймс, и внимателно постави Шон в малка кутия. Около гузина по-малки рубини блеснаха за миг, преди да се затвори дебелият капак.

Ти си моят хляб и моят глад. Ти си моят бряг и моята безкрайност, крещеше онова, което бе по-силно от сърце някъде дълбоко вътре у Шон.

Ея не знаеше, че рубинът е камък, който живее по-дълго от вятъра.

Приказки от Рахел

Надежда Искрова

Беше сън. Истината не беше измислена още. Тя беше хубава. Той беше умен. Обичаха се. Не можеха един без друг. Бяха непрекъснато един без друг. Тя страдеше за него. Той страдеше за нея. Тогава Тя измисли времето. Той започна да го отмерва. Времето не можеше без тях. И започна да расте.

Когато стана на 7 месеца, се роди. И тя го кръсти Рахел.

ПЪРВИ СЪН

Времето не познаваше майка си и баща си. Само знаеше, че се казва Рахел. Когато се роди, времето спря да расте. Беше седмаче. Много искаше да прегръща някого. Затова започна да измисля неща. Измисли меко. Измисли синьо. Потопи се в тях и разбра, че може да плува. Така стана невидимо. И измисли първата истина. За съня на времето. Вече можеше да прегръща.

ВТОРИ СЪН

Рахел искаше да обича. Затова измисли вятъра. Вятърът люлееше синьото. А Рахел се смееше и лудуваше в мекото на синьото и не беше внимателна. Малки парченца смях се скъсаха и полетяха извън мекото на синьото. Не бяха меки. И не бяха сини. Така Рахел измисли планетите. И по-близките до синьото засяха от смеха ѝ. Рахел обикна звездите. И измисли втората истина. За смеха на звездите. Вече можеше да обича.

ТРЕТИ СЪН

Рахел искаше да сънува за съня. И засвети. Така събра всичко в себе си, защото целият свят обичаше светлото на Рахел. И тя се прибра в себе си. Сви се на бебешко къло и стана мъничка точка. Започна да се движи толкова бързо, че не забеляза кога и как се загуби в себе си. И забрави нищото. Така стана всичко. И измисли четвъртата истина. За безкрайността. Вече можеше да сънува.

ЧЕТВЪРТИ СЪН

Времето искаше да е само по себе си. Не искаше да помни. Не искаше да обича. Не искаше да сънува. Не искаше името си. Искаше да е всичко и нищо. Започна да се бунтува. Започна да се върти около себе си толкова бързо, че не забеляза кога и как се загуби в себе си. И забрави нищото. Така стана всичко. И измисли четвъртата истина. За безсмъртието на измислицата. Вече можеше да измисля.

ПЕТИ СЪН

Рахел беше време и нищо друго. Тя беше всичко. Можеше да обича. Можеше да прегръща. Можеше да сънува безкрайното. Можеше да измисля истините и те да са самото безсмъртие. Но нямаше кого да прегръща.

Нямаше кого да обича. Нямаше с кой да споделя съня си и нямаше на кого да разкаже четирите безсмъртни истини, които измисли. Можеше да се върти около себе си. Да изчезва и да се появява изневиделица за самата себе си. Можеше да се прибира в себе си като мъничка точка и да се движи толкова бързо, че да изглежда неподвижна... Рахел беше всичко. И беше толкова страшно сама, че измисли петата истина. За пространството. И избра да пътува в него.

ШЕСТИ СЪН

Рахел потъна в пространството. Там беше страшно хубаво, защото сънуваше безкрайното и го прегръщаше. Така забрави, че преди да плува и да бъде невидима, бе стинска. Забрави, че нямаше как да я има, ако Той и Тя не можеха един без друг. Но Рахел нямаше как да знае това, защото не познаваше майка си и баща си. Така измисли шестата истина. За това, че времето винаги го е имало. И забрави истинското си име.

СЕДМИ СЪН

Времето се загуби и не знаеше как се казва. Не знаеше кога се е родило. Не знаеше защо плува в пространството и престана да сънува, защото забрави да прегръща, забрави да обича, забрави да изчезва... Превърна се в единствена истина. И заживя в лъжа. Така се загуби за себе си и за пространството, в което избра да пътува. Не можеше повече да измисля, защото не знаеше кое е. Пространството тъгуваше силно за времето и искаше да си го върне. Пространството искаше да прегръща Рахел. Затвори се в себе си. Болеше го... Проплака. И отрони седем сълзи истина. Бяха видими. Можеше да ги преброи.

ПЪРВА СЪЛЗА

Пространството пазеше седемте сълзи, които проля от мъка по Рахел. То редеше сълзите си отново и отново и изгубеното време започна да се оглежда в тях... Рахел беше хубава, но не можеше да се види. Прелитайки край някоя сълза, тя се завърташе около нея, защото сълзите светеха със своя светлина и я привличаха. Рахел също излъчваше светлина, но не можеше да засвети, когато си поиска. Откакто се загуби, беше забравила за това. И както прелетя пред първата сълза, отронена от пространството и се огледа в нея, единственото, което видя, бе паметта на водата.

ПАМЕТТА НА ВОДАТА

Водата помнеше раждането на Рахел. Времето Рахел бе родено от безмерната обич на Тя към Той. Тя беше краят на юга. Той беше началото на севера. Домът на Тя беше западът. Къщата на Той беше изтокът. Те не можеха един без друг и непрекъснато бяха един без друг. И непрекъснато копнееха един за друг. Рахел беше този копнеж. Времето роди голямата им Любов. Те родиха Времето. Рахел беше време и нямаше как да знае за това, защото не познаваше родителите си, които създаде, преди да се роди. Когато се огледа в първата сълза, изми

лицето си и си спомни, че се казва Рахел. Още не можеше да се види, но така се зарадва, че започна да танцува и да пее. А звукът от гласа на Рахел накара пространството да трепти от радост. И пространството затрептя. Трептенето му стана безкрайно.

ВРЕМЕТО РАХЕЛ

Рахел не знаеше къде се намира. Затова осинови целия свят и прие да бъде Времето на Света. Когато прегърна Рахел, Светът пожела Времето само за себе си и помоли Рахел да спре при него. Рахел бе родена извън Света. Тя можеше да бъде време само отвъд него. Но тъй като започна да се привързва към безкрайността на огромния Свят, сви се на бебешко къло от жива светлина, и започна да събира Света в себе си. Така се превърна в Спряло Време.

Човек, роден от жена. Жив по волята и милостта Му, да
се труди за славата Му и да Го слави.
Стремеж, докато е жив – да знае позволеното му и
живее по закона Му.

Това е написал за себе си.
Нищо повече, нищо по-малко.
Такъв е – нищо повече и нищо по-малко от това, което е.
Не иска онова, което не му е дадено.
Винаги дава, сякаш притежава богатствата на света.
Не дава на никого да го притежава.

Село Коевци все още не е изчезнало от картата. В него е С.,
като на самотен остров без граници.

Елусавета Мусакова

Страдания на някой
е твоето начало.
Живееш ти във труд
и болката, която за теб е възвестила,
в сърце таиш и носиш.

Напомня тя за себе си
щом губиш нещо скъпо
щом с нещо се разделяш.
Страданията, които са твоето начало
са станали и същност на твоя дух и
мисъл.

Да раждат те желаят,
та тяхното страдание безплодно да не
бъде.

Не раждат ли,
те дважди терзаят се и страдат.

Трудът свещен,
от който и в който ти живееш
е сладката надежда,
разтуха за душата.

Венец твой нека бъде,
награда за страдания
на тоз някой, който
във себе си те носи
в болки той доби те
лиши се от живота
да бъдеш ти, човече!

24/4/78

Когато в самота се ровиш
на своята душа в калта
и зърнеш ти зрънце,
което звезда с блясъка си да гаси,
вдигни го ти високо

с гордост
на всички ти го покажи,
че то човека е във тебе,
чрез него ще пребъдеш ти!
Когато радостен, омаян

от почести и благини,
в душата своя ти откриеш
петно от кал,

не се срами.
Чрез нея ти живееш сега,
храна за бъдното е тя.

Честит е твоя дух,
щом кал по него чистиш!

02/83

От дребната радост
щом сладост усетиш,
от нежната дума
щом взора ти блесва,
от мъка на други
щом болка почувстваш,
навярно тогава
за тебе, човече,
съдбата отваря големите порти
и кани те
тихо през тях да преминеш

отвъд.
Мини и помни,
че шума, суетата, горчивата завист,
безбрежната злоба,

остават зад тебе,
отвъд те остават,
отвъд тези порти,
щом малката радост
за тебе отвори!

08/02/83

Жълто цвете,
слънце взело,
око човешко весели.
И вятър, време кат минава,
тоз цвят със пухче се сменява.
Във пухчето се семе гуши
и чака то да отлети,
че жълто цвете дълг дължи
и дълг със семе ще плати.
Не го е грижа де ще падне,
че други грижи се за туй.
Дългът прищипорва този полет!
И жълто цвете ще цъфти,
око да радва, може би!

Аз зная, мила,
стар съм и ненужен
и времето е взело своята дан.

Ти млада си,
живота в теб кипи.
Жадуваш ...
Що ли ти жадуваш?

В едно солена сладост търсиш,
но време няма,
то отлита бързо.
Край извора човека пак е жаден,
щом устните водата не докосват!

2005

Заблудата щом истина ти кръстиш,
света по нея ти кроиш.
А ти дали си свят в света?
Кроежът ти дали не е той ялов?

Снеми ръката си, човече!

Смири ти гордостта си,
ако искаш по пътя с гордост да вървиш.
Защот тя тласка те по път,
позор на който му е краят.

Позор, а после и забвение.

В живота си желаня безмерни
щом храниш, трупаши и развъждаши,
щастлив не ще да бъдеш ти.
Поискаш ли
коет ти е по мярка
щастлив ще бъдеш и когато нямаш!

Тъжи смъртта,
един умрял е.
Зарадва се,
някой се роди.
Със първия
умря и тя.
Със втория
роди се пак.

И жива е смъртта с живота.

И път когато търсиш
щом го ти посочваш
не си намерил пътя.
Намерил си пътека,
която свършва,
където свършваш
ти, човече.
А пътя си лежи
и чака те и тебе.

И дух човешки,
към хармонията литнал,
със таз одежда щом кат премени се
достоеен той,
за своя повелител,
ще бъде като се яви.
Човече, ти не му пречи,
за другия венец той свива!
И ако можеш помози!
Така и ще пребъдеш ти!

Сокол свободен
в небеса се рее
и с глас зове той
брат да има.

Мюре обажда се,
отдолу,
сокола иска да примами,
долу.

И екна гръм, сокол прострелян падна долу.
Мюрето в къщи е прибрано,
нахранено и подслонено,
в клетка.

Сънят клепачите притвори,
и литнало мюрето,
до зори сокол да бъде.

Човече, ти за себе си реши,
щом сит си и подслон ти имаш,
дали ти стига и щастлив дали си!

И моят труп да бъде семе искам,
за някой, който ще се роди.
Дано решил е Той,
че семето добро е за живот.
И семе в буен кън Той да превърне!
И цвят да кичи този кън.

От дребната радост
щом сладост усетиш,
от нежната дума
щом взора ти блесва,
от мъка на други
щом болка почувстваш,
навярно тогава
за тебе, човече,
съдбата отваря големите порти
и кани те
тихо през тях да преминеш

отвъд.
Мини и помни,
че шума, суетата, горчивата завист,
безбрежната злоба,
остават зад тебе,
отвъд те остават,
отвъд тези порти,
щом малката радост
за тебе отвори!

08/02/83

Кат вятър времето се носи,
а нашия живот кат облак
пред него бяга и топи се.

И екне гръм,
светкавица проблесне
и рукне дъжд
живило за земята.

Човече божи,
от облака на твойте дни
капка обич ти отдай
на таз земя,
да бъде тя красива!

И расъл бор,
бор до бор.
И слънце греело над тях.
Растели бога те да славят.
Но първенство, един от тях
за миг духа му е смутило.
Да бъде първи,
тъй решил.

И с тоз стремеж
снага кривил
на другия той слънцето да вземе.
Но виж, приятелю,
след време.
До грозен ствол,
на бор снагата се виси,
със строен стан,
с чело нагоре
устремено,
с възторг да слави своя бог.
И слънцето над него грее!

2005

Кардиограми

(откъс от роман)

Славя Балдева

Помня квартала, когато в него преобладаваха къщи с дворове. Беше тих, спокоен и приветлив - като картичка от малък град, където само смяната на сезоните отбелязваше някаква разлика. Иначе ритъмът беше равен и монотонен. Сутрин се чуваше как звънтият бурканите на млекаря, докато бута количката си по павираната улица. Единствените по-високи сгради бяха двете кооперации отстрани на нашата къща и “Пирогов”. Карето от другата страна на улицата беше само от къщи. Дворът отсреща беше обрабъл с плевели по-високи от човек. Диво и зелено, пък за чудо и приказ. По едно време събориха всички къщи с изключение на две по диагонала на карето. По-далечната, която още стои, си беше здрава двуетажна постройка, но тази до “Пирогов” на ъгъла се крепеше на доверие. Положението ѝ се влоши откак остана необитаема. С периодична неумолимост цигани с каруци се самообслужваха с керемиди от покрива, дограма, стъкла, врати и какво ли не. По щастлива случайност останките не се сриваха и не убиха човек. Руина – без покрив, с дупки вместо прозорци и гротескно стърчащи греди – като протезнати към небето ръце. Незнайно дали за помощ, за молитва или от отчаяние. И всичко това без бомбардировка. Тъжно беше да се гледа подобен разпад. А и бившите обитатели не бяха просто анонимни съсед.

Там живеяха две възрастни двойки – приветливи, честни и работливи хора. Независимо че още докато я населяваха, в къщата имаше влага, а дървената врата беше полуизгнила и леко стържеше по площадката, наричахме я щастливата къща. Заради живеещите в нея. Бяха сдържани и ведри. Излъчваха доброта, а сега, от дистанцията на времето, добавям - и мъдрост. Мебелите им бяха стари и вехти, от влагата ухаеше на мухъл, но беше погредено спретнато и чисто. Никога не чух да се оплакват от нещо или да клякарстват. Бяха добронамерени и отзивчиви.

В ъгъла на двора им растеше огромен орех – вече полуизсъхнал, но все още величествен. До него беше люлякът. Сякаш той довеждаше пролетта, а не цъфтеше в нейна чест. Той беше причината, тя - следствието. След като най-после събориха къщата, години наред карето се саморазвиваше – 5-6 дървчета, трева и през лятото – безконтролни бурени над два метра. За да си извади топката или перцето за федербал, човек потъваше в същинска джунгла. В центъра на импровизираната площадка поставиха пързалка, лодка и кълбо за катерене. Освен че се използваша по предназначение от децата, те бяха и място за пиене на бира и пушене на пограстващи и на квартални пияници. Наоколо беше осеяно с фасове, капачки, бутилки, консервени кутии и лоспи от семки. По диагонал през поляната се беше оформила пътека, тъй както в саваната дивите животни утъпкват предпочитания си маршрут. Нерядко личаха следи и от други естествени потребности. Мръсно, диво и красиво. Докато имаше дървета и зеленина, катерички се стрелкаха из клоните. Понякога прескачаха и сред щедрата корона на черницата, разперена над нашия двор.

Една пролет орехът посрещна пролетта безучастно.

Изобщо не цъфна и не се разлисти. Не след дълго го отсякоха. Известно време отсеченото дърво лежа в двора, загледано в щастливия люляк над себе си. Предстояха промени.

От карето срещу поляната, освен нашата къща, оцеля само още една. На бул. “П. Славейков” построиха огромен блок, който закри Витоша. Дотогава можехме да я виждаме от задния двор.

Докато копаели за основите на блока, се натъкнали на купища човешки кости. Едно време на това място били старите турски гробища. Възрастни съседни казваха, че е светотатство да се строи тук. Не знам дали защото е имало гробища, или точно защото са били турски. През 1928 г. прадядо ми построил къщата върху мястото, което му отстъпила общината – до болницата “Червен кръст”, на чиято база е днешният “Пирогов”. Тогава градът е свършвал на юг с Александровска и Дивизионна болница, разположени една до друга. На карта от това време зад тях се вижда околоръстната железница, която е опасвала почти цяла София. Тогава днешният бул. “Пенчо Славейков” се е наричал “Окръжен”. Кажу-речи с него е свършвал градът. После имало ливади. Но улицата ни и тогава се е наричала “Тунджа”, а животът по нея и тогава е течал – пъстър и многолик.

● ● ●
Аз, Тома Николов Христов, реших да продължа разказа си, откъдето го спрях. Не мислех да го правя. Ще разкажа защо. Но ми дойде друг ум. Бях спрял да описвам до момента, в който през 1913 се качих на влака от Дедеагач¹ за София.

Виждам живота си като на лента. Струва ми се, че роклата с филма се е превъртяла докрай. Сега пак продължава да се върти, но на празен ход и без да произвежда картина. Останаха ми спомените. Роден съм в Македония – с. Вранещица, Кичевско, от майка и баща - българи. Такива са били и техните родители. Докъдето кандилото на спомена и знанието ми осветява миналото - друго не виждам. Какъв ли пък ще да съм аз. Повелята на днешния ден е, че съм македонец. Всичко друго, само не българин. Знаем едно - че съм се родил македонски българин. Не виждам причина да напусна света с друга националност.

Кога съм роден точно - не знам. Нямахме тогава регистри. Майка ми разправяше, че построили църквата през 1859 г. - няколко години преди да се родя. Тя самата пренасяла камъни за градежа тогава.

Като малък съм заболял тежко и тя обещава да ме гаде да служа в манастира “Пречиста”, ако оцелея. Така и станало. Работих като учител във Варош и Прилеп. После бях свещеник на много места – Битоля, Дебър, Кичево, Енидже Вардар, Воден.

До края на Междусъюзническата война живях в Македония. Бях в гръцки затвор по това време - от 4.07.1913 до 4.03.1914. Ден по ден съм ги броил. По-лошо беше, отколкото в турски. Мога да преценя, защото и в турски съм бил на два пъти. Като ме освободиха, исках да остана. Мислех да служа в църквата “Св. Димитрий” в Солун. Пък покрай това да подхвана стария занаят – да насърчавам хората, да вдигам духа им. Гърците не ми позволяха. Избирай, рекоха ми. Връщаш се в затвора или се качваш на парахода.

Тогава всички български учители и свещеници, гето бяхме по затворите, ни накараха да заминем за България. Някой ще рече, че не обичам България и затова не съм искал да замина. Не е така. Просто исках да остана, където съм се родил - в македонския ѝ край. Македония си е част от България, както Добруджа или Тракия. Та нали затова беше борбата за самостоятелна българска църква. Да стане независима нашата екзархия от гръцката патриаршия. Това трябваше да е първа стъпка и към национална независимост.

Заминах, но не забравих откъде съм. Цял живот ми тежи тази загуба. Във Воден следяхме Балканската война. Чувахме, че нашите превзели Одрин, влезли в него. Неописуемо щастие цареше, гордеехме се с храбрата ни армия. Няма да забравя как в Солун посрещнахме българската войска и принцовете Борис и Кирил. Тогава още бяхме добре с гърците. Докато бях в техен затвор през Междусъюзническата война, поглъщах жадно каквато новина дохвърчи отвън. А то почти нищо не идваше. Съзнателно ни изолираха, нямаше връзка с външния свят. Знаеше се, че България се бие със съюзниците. Молах се наша войска да дойде. Вместо това дойде черната вест, че е изгубена войната. Чувах как гърците се радват и ми се струваше, че земята се е разтворила. Някои мои другари също взеха да се радват, че войната е свършила и че сега ще ни освободят. Ядосах им се и ги наругах грозно. Как можеха да се радват, когато България е изгубила и сега от вси страни я рѣфаха бесни псета.

Толкова се радвах на свободата след Руско-турската война. Всичко беше като в сън до Берлин и новия договор. Имала да тегли още много България. Остана разкъсана. През 1903 г. минах там нелегално като куриер на организацията. Трябваше да предам протоколите от Смилевския конгрес в София. Въстанието² престоеше. Преминаването стана по-трудно, отколкото го мислехме. Даме³ и Сарафов⁴ ме изпратиха до манастира “Св. Петър”. Предполагаха, че за около две седмици ще успее да се прехвърля. Не стана така. Нужни ми бяха 50 дни. В някои от тях всичко беше на косъм. Сега като си помисля, чудо беше, че успях. На два пъти заравах протоколите, когато приближеше войска. В никакъв случай не трябваше да попадам в турски ръце. Много хора щяха да изгорят – мозъкът и моторът на организацията.

Това, което имах да казвам за Македония, го диктувах на най-големия си син – Славейко. Имам още трима: Владимир, Борис и Йосиф. Всичките са добри синове. Станаха добри хора. Печелят си хляба честно. Големият е съдия и адвокат. Вторият и четвъртият се изучава за лекари. Третият работи в железниците. И четиримата се ожениха. Понякога се чудя как отраснаха, как оцеляха. Мен все ме нямаше. Покрай организационните дела често пътувах или работех далече от дома. Докато беше жива майка им, как да е. Дори не бях край нея в последните ѝ мигове. Не можах да ѝ поискам прошка. А синовете свикнаха да се оправят сами. Пратих ги по пансион - да живеят сред връстници, да учат при добри учители, та да станат и добри българи. Научиха се на ред и отговорност. Имах и момиченце. Умря на пет годинки в Кичево. Там нямаше лекар, а турците не ми позволиха да остана в Битоля.

Македонските спомени съм описвал по хронология. Времето беше динамично. Беше време за действие. Тези спомени са моята библия. Може да не съм бил изчерпателен, може да не съм се изразил добре. Писал съм за нещата, на които съм бил очевидец или са ми разказвали другари и близки. Каквото съм преживял и изстрадал, за това съм писал. Но в едно съм сигурен – страданието не е непоносимо, когато е за отечеството. Турският съд ме осъди на вечен затвор и заточение. Като чух присъдата, смръзна ми се сърцето. Едва ли щях да видя повече децата, жена си, стария си баща. Направо ми се реवेशе. Тогава взех да гледам радостно на излизане и да се усмихвам. Директорът на затвора помисли, че съм освободен и дойде да ме поздравя. Като му казах присъдата, се учуди на какво се радвам толкова. Отвърнах му: “Кефлия съм, че ми дадоха присъда като на мъж, а не три години като на конекрадец.”

Не можех да си позволя слабост и униние. Ако бях сам за себе си, може би щях да рухна. Това обаче не беше възможно сега. Откак Лозанчев⁵ ме посвети в делото, станах част от организацията, от нейната мощ, устрем и дисциплина. Станах един от многото ѝ борци. Щастлив бях да поема тази отговорност. Тя се влече идеално с моя сан на духовно лице. Вече бях не просто свещеник. Имах мисия да будя и подклаждам националния дух в противовес на домогванията на сърби и гърци да си присвоят нашата Македония. Не биваше да допускам този огън да загасне. Сякаш се качих на влак с определено разписание. Оптук нататък трябваше да се грижа графикът да се спазва и целта да се доведе докрай. До такава степен се посветих на делото, че почти заряха семейството си.

Имахме големи надежди, че делото ни ще успее, защото е право. Като се обърна назад, виждам земята си ранена и озлочестена, останалите живи – тормозени да се откажат от себе си, да отрекат, че са българи. Навсякъде из Македония затварят български училища, гонят учители и свещеници, рушат паметници, заличават надписи, поругават светини. Един нашенец, също бежанец със семейството си, ми разказа, че сърбите забранили в българските домове да се отглеждат кучета и да се сади царевица. Карали ги да се наричат “прави сърби”, да си казват фамилията с “-ич” накрая. Виждам и жертвите, гето ги дадохме. Още докато подготвахме въстанието, паднаха много ценни за организацията хора – Христо Узунов, Георги Сугарев, Тома Давидов, след това пък Даме и много други. Много боли за всички тях, за земята ни, по която бродехме с такъв чуден ентузиазъм. Но колкото и тежко да е, вярвам, че тези жертви не са напрасни. Погромът на Илинден и войната със съюзниците не са краят. И Априлското въстание не успя, но показва непримиримия дух на народа за свобода. То беше бездната, в която България трябваше да се хвърли, за да дочака свободата си, макар осакатена и бездушно разделена впоследствие. Искан ми се да вярвам, че докато има жив българин на тая земя, ще е жив и поривът да съберем в общо тяло всички сънародници. Търпение и гордост са нужни. Това повтарях и на другарите в гръцкия затвор.

● ● ●
Да, изтръгнаха ме от корена ми и ме прогониха, но аз пунах корен и в България, както много други мои земляци. Какво по-голямо доказателство от това, че българите от Македония и България сме една кръв, вяра и народност. Благодатна се оказа тази нова почва за нас. Не ѝ бяхме чужди, напротив. Сега трябваше да ѝ се

² Илинденско-преображенското въстание (1903)

³ Даме Груев

⁴ Борис Сарафов

⁵ Анастас Лозанчев

¹ Александруполис

отблагодарим, че ни е приютила. През 1913 взех парахода от Солун за Дедеагач. Оттам с влака – до София. Преди това вторият ми син Владимир искаше да ме изчака, та да пътуваме заедно. Но аз му казах да заминува, защото още хранех илюзии, че ще мога да остана. Тъжно беше това пътуване. Не както преди десет години. Тогава беше трудно и опасно, но бях щастлив, като минах границата и целунах земята на свободна България. Щастлив бях и когато влакът приближаваше София, а аз отдалече се лобувах на китната и спретната столица. Знаех, че предстои въстанието и бях изпълнен с надежди. Знаех, че мога да се върна. А сега път назад нямаше. Зад гърба ми остана Македония - пепел и печал, жива рана.

Заради тази рана и новите, на които станах свидетел, сега исках да се откъсна от настоящето. Затова се обърнах назад към младостта си - да опиша това време на надежда. Затова и взех да диктувам на сина ми каквото помнех. Заедно с това все пак почнах да си водя бележки за събитията и за новия си живот тук в България. Това правех от време на време на отделни листове, които събирах в голям плик. Плика държах в едно от чекмеджетата на шкафа до леглото ми. Ден след ден, месец по месец, година по година, добавях лист по лист. Сега виждам, че съм го почти запълнил. Вече е пожълтял от времето и натъпкан с впечатления. Напомня ми за нещо този плик. Ако не за изпълнено предназначение, поне ми казва, че времето ми изтича. Зер място в плика за повече листове няма. А като си даде човек сметка, че краят не е толкова далече, почва да се замисля. Така изплува идеята да обединя листовите. Щеше да се получи разказ, криволичещ като планинска пътека. Като неравните и стръмни пътеки, по които бях кръстосвал из родната си земя. Привърших вече македонските спомени. Достатъчно бях ангажирал сина с тях. Не исках и с това да му отнемам време. Накарах го само да ми купи една по-дебела тетрадка. Така и не свикнах да пиша на машина. Имах вяра на перото. Тетрадката беше синьо-зелена, цветовете преливаха един в друг. Съчетанието ми хареса, макар да ми напомняше за изгубени неща. Синьото беше като морето, каквото го видях в Солун, откъдето се качих на парахода навремето. Зеленото беше свежо като дивните гори в родния ми край, в чиито листа пееше вятърът. Тетрадката беше голяма, каквато исках. Ето как една вечер седнах на стола. Пред мен на масата бяха тетрадката и пликът с натрупаните листове. И се почна. Докато преписвах прилежно, вмъквах още неща, за които се сецах. Описах и разговори с мои приятели по актуалните за мен въпроси. Така откъслечните писания от листовите някак се споиха. Драгех ли драгех с перото из тетрадката. Веднъж тъй ме завари един приятел, дошъл да ме види. На вратата се чука и след миг в стаята нахлу Генчо. Погледна изумено и закачливо подхвърли:
- Здравей, Паусий. А къде ти е свещта?

Уби се Яворов. В края на октомври 1914. Взех македонската му книжка и почнах да разлиствам. Вниманието ми прикова точно това изречение: „Спомени — невнятна мелодия, дето нявгашната мъка звучи с облекчението на пробуждане след тежък кошмар, — дето миналата радост е нота на меланхолично ридание, защото няма да се повтори никога вече”⁶. Случайно ли беше. Това ли щеше да остане само - спомените. И само минала радост ли ще са възторзите и надеждите ни за Македония. Не искам да повярвам, че всичко това няма да се повтори никога вече. Не ми се ще да повярвам, че няма вече да пишеш. Не остана да видиш дали този път голямата война няма да ни раздаде по-успешни карти. Сънят беше истина, а мечтата може и да се сбъдне. Тя стана и твоя кауза - на тебе, чирпанеца. Не те познавах, но те чувствам близък. Ще се помоля за изстрадалата ти душа. Дано намериш покой там.

НАВЕЖДАЩИЯТ СЕ КЛЮЧ

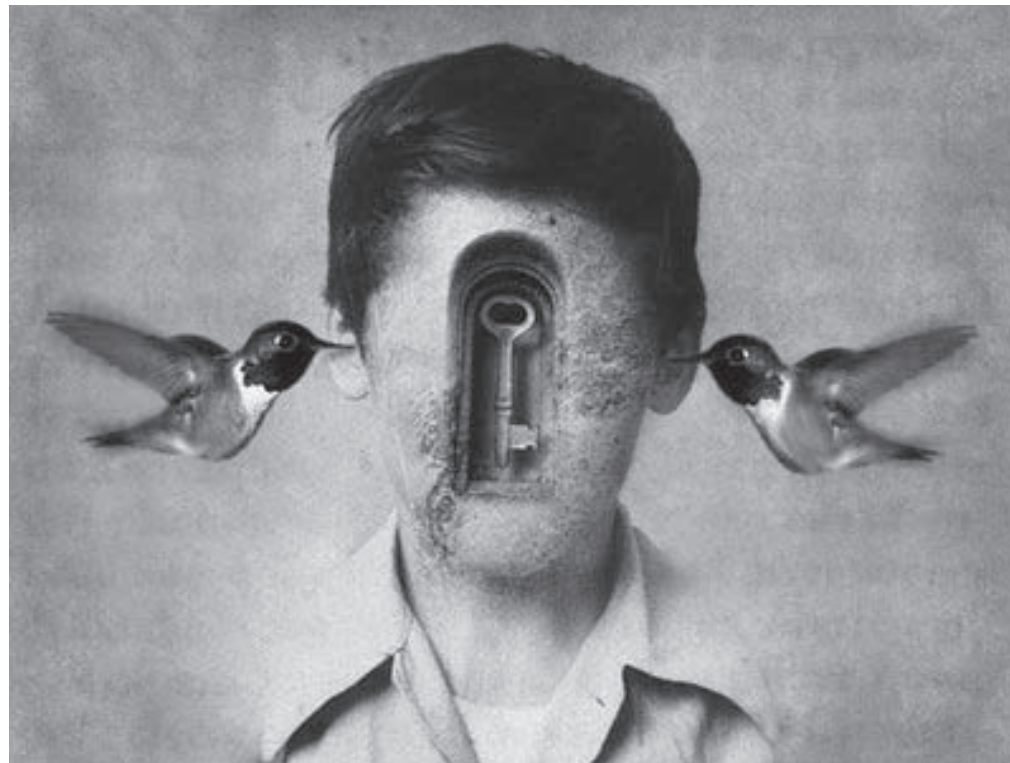
*В деня със всичката светлина
вратата стои пред своята сянка.
Процежда ключалката.
Изправен на клечките си
ключът държи в ръката ключе.
Лъчът преминава и удря във пъпа.
Дали като клин, дали като удар,
дали като липсващо малко парче
ключът поднася ключето в лъча.
Ръката държи, а сърцето източва.
Как светлото е недостатъчно,
а сянката – безделно сега.
Моменти на бяс и хладно безсилие
се превъртат от въпроса
кое.
Има ръка, има и сила,
има и стойност да бъде отнесена
може би в опит, може и от
все недоверливане –
в себе си недоверие.
Може и всичката тая светлина
да е напълно достатъчна.
Ето врата и встрани е все ден.
Ключът има много неща, а
кличките му са в нищото.
Има ключе.
И поднася ключето в лъча.
И бързо обкръжението му
започва да става все по-нестабилно.
Разбъркано като от пеперудени махове.
Разписано от правите линии
на безнадеждие и порив.
Все по-близо и близо
до началото, откъдето тече недоверие,
ключът не успява и изпуска ключето.
Лъчът струи
напред и рисува
малко светло петно.
Петно, което
ключът се страхува да има.
Навежда се, вдига
и отново ключето
върви.
Същите плахи, несигурни
махове. Пак не успява
и лъчът продължава
да съществува.
Да изравнява безкрайно навеждане.
Ключът е престанал
да гледа напред.
Помни
и върши безмълвно.
И щом в поредния опит
намира ключалката и превърта,
отпред му е тъмно,
но в тунела през пъпа си
не спира да вижда убития лъч.
Обиква петното.
Навежда се, за да вдигне пак.
А долу –
ключето го няма.
И само мисли:
Ключето го няма.
Безнадеждният ред е прекъснат.
Непоносимо като отпиване
от чаши от перфектното уиски.
Изправя се, заключва
и изпуска ключето,
за да се наведе
и да го намери отново.*

ПЛАЕТ

*листа решетки вятър дни
криле параболи земя
далечина отвъдно самоти
събуждане две точки
сок стомна устни смях
обида мляк разбъркване*

*стена очи нула обръщане
вина претенция нескромност
кутия същност две ръце
милувки злато мраз
шест ъгла звезда вода
завъртане превръщане*

*въртоп въпроси хватка страх
преследване отдръпване
поспиране околност лилии
блата невиджание обем присъствия
врата откряване заключване
смехове трус шепна минуси*

*места разкрития очи
приемане запълване
параболи неяснота
правост безмостие две линии
замахване случайности мечти
решетки вятър преминаване
разбъркване пресичане тъга?
неравност
шепа плюсове*

ДЪРВОТО КРАЙ ПЪТЯ

*Отсечи ме, защото съм мръсен,
силен си – направи го.
Вдишай от моята руж,
усмихни се,
погледни ми листата все сиви.
Изправи се и виж.
Ще видиш ли небеса?
Обърни се –
няколко аз, ти си един.
Изплаши се,
не бъди слаб – победи.
И не преставай.
Погледни ме.
Ти ли си?
Не преставай да спиращ да си.
Разтвори си ръката и виж –
виждаш ли, че е бяла –
виждаш ли в нея стои онова,
което понякога искаш да имаш.
Обърни я и го изсипи.
То е мое по ръст
и твое по списък.
Разбери ме и ме намрази,
защото знаеш, че е
просто да искаш
и трудно да станеш
каквото поискаш;
разбери ме и отречи
тъй, както отречиш
децата
на свойте деца.
Погледни ги –
виждаш заоблени бели
лица
в ръцете си бели,
в листата ми сиви,
в гънките на черната
ми кора,
в шарките на пъстрите си
очи,
погледни ги и поплачи.
Погледни ме и отсечи.
Отсечи ме, защото съм болен,
отърви ме от лудостта –
общата ни прокоба
да гнием,
за да продължим.
И бъди, все тъй бъди.
Има те.*

ЛОКВИТЕ

*Колко сте спокойни,
обливайки се в съзвите си,
сини очи.
Сладкият дъх на озон
се носи по ръбовете
на неизгладените
ви рани.
Нямате мисъл,
не търсите стонове,
които да разказват
печал или друга форма
на вкусно мъчение,
нямате ред,
който да спазвате,
когато мълчите.
Спите ли
и така изпозубвате себе си?
Криете ли се
зад огледалата си,
почуквани мило?
Фигури
на наведени стегнати фигури
преминават през вас
и докосват ви посинели
по ръбовете,
не станали нови или по-плътни.
Мостове се навеждат
и ви плашат с
далечни убежища.
Ползата от вливането
ви кара да изглеждате умни.
А вие мълчите,
спокойни очи,
виждате в себе си
това, над което стоите,
имате своята празнота
и не сте ѝ нивга отвиквали.
Колко сте малки,
разделени на сито –
през вас преминава
всичко наопаки,
като в плаки остава и сигурно
само вие знаете колко.
Не знаете дори и това.
Щяте ли да сте тъй спокойни?
Ето ви долу,
сини, насочени
право по своите раздърпани
жици,
по чиито олове бавно струи
създа след създа
след странна усмивка –
вие не знаете кое от кое
предизвикано.
Вие сякаш не знаете нищо.*

⁶ П. Яворов, „Хайдушки копнения”.

ПИСМА ДО ЖЕНА МИ

Както в летните кафета да обърнем столовете с лице към минавачите и да погледаме, Людмила моя. Защото ти и аз се видяхме, любима и се познахме, любима. В очите ти видях разбиране, в очите ми видя все гъно. Да седнем и да погледаме, Людмила моя, любима моя, животът как минава докато животът мине.

Окървавени един до друг в това зимно настръхване, ти аз единак единачка вълк и вълчица, които се ръфат, които се любят.

Понякога ме гледаш така както би гледала сина ни, който никога не дойде. Понякога ме галиш така както би галила сина ни, който никога не се сбъдна. Прости – не заслужавам накрая да ме повиеш така както в сънищата си повиваш сина ни, който остана дихание.

И аз съм с теб в това време

Страхувам се, каза ми в болницата, че дрехите в шкафчето, които ти нареждам няма да могат да ме познаят, когато се върна. Страхувам се, каза ми, че нашата къща няма да може да ме познае когато се върна. Върни се мила. Върни се моя. Върни се само. Пък ако дрехите ми не те познаят ще ходя гол – ако къщата ни не те познае – ще я запала.

Омръзна ми – каза – да говоря за полузавършените ти полуизречения. Разбирам, мила, толкова мога в полузавършения си полуживот. Полузабравен и полупроклет.

Отърсих се от думите и колебанията си, изградих къщите и отишелничеството си, отгледах детето и мълчанието си – почти.

Днес ме измъчва само мисълта как там, в отвъдното, ще те намеря. Затова дишам с гъха ти – остро, стъпвам в съня ти – рязко, защото трябва да запомня всичко и до гъно, защото трябва и в смъртта си да съм буден.

Ако успея в арогантността си ще те намеря в другия живот. А ти дали ще ме приемеш не знам, но мисля, че съм сигурен – почти.

И аз съм с теб в това време

Винаги на страната на яйцето

Харуки Мураками

Харуки Мураками

Дойдох днес в Ерусалим като романист, което означава като професионален предач на лъжи.

Разбира се, романистите не са единствените хора, които разказват лъжи. Политиците също го правят, както всички знаем. Дипломатите и военните от време на време разказват свои собствени видове лъжи, както и търговците на коли втора употреба, месарите и строителите. Лъжите на романистите обаче се различават от останалите по това, че никой не обвинява романиста в неморалност по тази причина. Всъщност, колкото по-големи и по-добри са лъжите му, колкото по-изобретателно той ги измисля, толкова по-вероятно е да бъде хвален от публиката и критиците. Но защо е така?

Моят собствен отговор е следният: разказвайки изкусни лъжи – тоест, измисляйки истории, които изглеждат истински – романистът е в състояние да изнесе някоя истина на непознато място и да хвърли върху нея нова светлина. В повечето случаи е буквално невъзможно да се схване и да се опише точно една истина в оригиналната ѝ форма. Ето защо ние се опитваме да я сграбчим за опашката, подмамвайки я навън от скривалището ѝ, прехвърляйки я на някакво измислено място и замествайки я с някаква измислена форма. За да постигнем това обаче, ние първо трябва да изясним къде вътре в нас лежи истината. Това е важна квалификация при измислянето на добри лъжи.

Днес обаче аз нямам намерение да лъжа. Ще се опитам да бъда толкова честен, колкото мога. Има по няколко дни в годината, в които мога да си позволя да не се занимавам с разказването на лъжи и днес, изглежда, е един от тях.

И така, позволете ми да ви кажа истината. Доста голям брой хора ме посъветваха да не идвам тук, за да получа Ерусалимската награда. Някои дори ме предупредиха, че ще се опитат да организират бойкот срещу книгите ми, ако дойда.

Причината за това, разбира се, е жестоката битка, която вилнее из Газа. ООН съобщи, че повече от хиляда души са изгубили живота си в блокирания Газа Сити, мнозина от тях невъоръжени цивилни – деца и възрастни хора.

Безброй пъти след като получих новината за наградата аз се питах дали пътуването до Израел във време като това, и приемането на литературната награда, е правилното решение; дали това няма да създаде впечатление, че се обвързвам с едната страна в конфликта, че подкрепям политиката на една страна, решила да пусне в ход съкрушителната си военна мощ. Това, разбира се, е впечатление, което не бих желал да създам. Не одобрявам никоя война и не подкрепям никоя нация. Нито пък, разбира се, бих желал да видя книгите си като обект на бойкот.

Накрая обаче, след внимателно обмисляне, аз реших да дойда. Една от причините за решението ми беше, че твърде много хора ме посъветваха да не го правя. Може би, като много други романисти, аз съм склонен да върша точно обратното на онова, което ми се казва. Ако хората ми казват – и особено ако ме предупреждават – „не отивай там“ или „не прави това“, аз обикновено съм склонен „да отида там“ и „да направя това“. Такава е природата ми, може би ще кажете, като романист. Романистите са специална стока. Те не могат да се доверят истински на нищо, което не са видели със собствените си очи или докоснали със собствените си ръце.

И това е причината, поради която съм тук. Предпочетох да дойда, отколкото да стоя настрана. Предпочетох да видя сам, отколкото да не видя. Предпочетох да говоря с вас, вместо да не кажа нищо.

Това не означава, че съм тук, за да отправя някакво политическо послание. Да се правят твърдения за това кое е правилно и кое не, е едно от най-важните задължения на романиста, разбира се.

И все пак всеки писател решава сам каква да бъде формата, в която той или тя ще отправи съжденията си към други хора. Самият аз предпочитам да ги трансформирам в истории – истории, които клонят към сюрреалното. Което е и причината, поради която нямам намерение да застана днес тук пред вас и да отправя директно политическо послание.

Позволете ми обаче да отправя едно много лично послание. То е нещо, което винаги имам на ум, когато пиша проза. Никога не съм стигал дотам да го запиша на парче хартия и да го закача на стената: вместо това то

е издълбано в стената на моето съзнание, и звучи долу-горе така:

„Избирайки между една висока, солидна стена и яйцето, което се счупва върху нея, аз винаги ще стоя на страната на яйцето.“

Да, без да има значение колко права може да бъде стената и колко грешно яйцето, аз винаги ще бъда с яйцето. Някой друг ще трябва да реши кое е право и кое грешно; може би времето и историята ще го направят. И ако би имало романист, който, по каквато и причина, би писал творби, защитаващи стената, то каква би била стойността на тези творби?

Но какъв е смисълът на тази метафора? В някои случаи той е твърде прост и ясен. Бомбардировачите и танковете, ракетите и белите фосфорни бомби са тази висока, солидна стена. Яйцата са невъоръжените цивилни, които са премазвани, изгаряни и застрелвани от тях. Това е едното значение на метафората.

Но това не е всичко. Тя има и по-дълбоко значение. Помислете за нея по следния начин: всеки от нас, повече или по-малко, е едно яйце. Всеки от нас е уникална, незаменима душа, обградена от чуплива черупка. Това важи за мен и то важи за всеки от вас. И всеки от нас, в по-голяма или по-малка степен, е изправен пред висока, солидна стена. И стената си има име: това е Системата. От Системата се очаква да ни защитава, но понякога тя заживява свой собствен живот и започва да ни убива или ни принуждава да убиваме други – студено, ефективно, систематично.

Има само една причина да пиша книги – и това е да издигна достойнството на индивидуалната душа до повърхността и да хвърля малко светлина върху нея. Целта на една история е да бие тревога, да държи светлината неоплъчно фокусирана върху Системата, за да не ѝ позволи да оплете душите ни в мрежата си и да ги унижи. Вярвам истински, че работата на романиста е да се опитва да изясни уникалността на всяка индивидуална душа чрез писане на истории – истории за живот и смърт, истории за любов, истории, които карат хората да плачат, да треперят от страх и да се тресат от смях. Това е причината, поради която ние продължаваме ден след ден да скалъпваме с безкрайна сериозност историите си.

Баща ми почина миналата година на 90. Беше пенсиониран учител и извънщатен будистки свещеник. Когато бил студент, той бил призован в армията и изпратен да се бие в Китай. Като дете, родено след войната, аз всеки ден наблюдавах как преди закуска той отправяше дълги, прочувствени молитви пред будисткия олтар в дома ни. Веднъж го попитах защо прави това и той ми отвърна, че се моли за хората, които са умрели във войната.

Молел се за всички умрели хора, каза той – и за съюзници, и за врагове. Наблюдавайки гърба му, докато той коленичеше пред олтара, аз изпитвах усещането, че чувствам как сянката на смъртта витае около него.

Баща ми почина и отнесе със себе си спомените – спомени, които аз никога няма да познавам. Но присъствието на смъртта, която дебнеше около него, си остава в паметта ми. То е едно от малкото неща, които нося в себе си от него – и едно от най-важните.

Имам само едно нещо, което се надявам да ви предам днес. Всички ние сме човешки същества, индивиди, надхвърлящи националността, расата и религията; крехки яйца, изправени пред солидна стена, наречена Системата. Съдейки по всичко, ние нямаме шансове за победа. Стената е прекалено висока, прекалено силна и прекалено студена. Ако бихме искали да имаме някаква надежда за победа, тя трябва да дойде от вярата в изключителната уникалност и незаменимост на нашите и други души, и от топлината, която получаваме чрез свързването на душите си.

Помислете за миг над всичко това. Всеки от нас притежава осезаема, жива душа. Системата не притежава нищо подобно. Не трябва да позволяваме на Системата да ни експлоатира. Не трябва да позволяваме на Системата да придобие собствен живот. Системата не ни е създала: ние сме създали Системата.

Това е всичко, което имам да ви кажа.

Чувствам се благодарен, че получих Ерусалимската награда. Благодарен съм, че книгите ми се четат от хора по много места по света. И се радвам, че имах възможността да разговарям с вас тук, днес.

Електронна публикация – сп. “Либерален преглед”

ЩЕ ДОЙДЕ ТОЙ...

Като в библейски разказ виждам как страната ни гъмжи от напаст страшна - управник със крадеца е ортак, а съдия с убиец тайно с чаши

наздравници редят в доволство благо. Търговците край храма се въртят - на съвестите наши примка слагат и всъщност те законите коват...

В Отечеството мое, Боже благ, дойди сега - да прекатурнеш пейки и маси, и в очите с гневен плам да изметеш навън сганта злодеи:

и от страна - разбойнишки вертеп, тя храм да стане пак за мен и Теб!...

ИСТИНАТА

От памтивек се чува тътенът от удрянето гръмко във гърди: "На истината аз съм поданик!" Защо тогава е страхът нескрит

с лицето ѝ сурово да се срещнат? Ранява тя ранимите сърца и озлобява другите - те денем, на светло, губят красота и чар. От нея няма да се скрие никой и приживе, и даже след смъртта - защото като птица тя излита, неуязвима в своята висота.

А факелът на истината често гори на факлоносеца ръцете...

СЪНЯТ

Възпяват всички утрото, защото в деня събуждането ни завръща - сънят е чуден къс живот, във който във близост до смъртта били сме всъщност.

В съня единствено е всеки сам - с повторно изживени мигове и с докосване до чудеса, затрупани от стари снегове...

Ако в своята будност непрестанно воюваме един със друг, а вечер превързваме нанесените рани - в съня ще найдем билето лечебно.

И който с чиста съвест вечер ляга, кошмарите в съня от него бягат.

ЧЕРТА

Ако внезапно някой ден потропа на портата мигът щастлив в живота, зад мен ще зейне непременно пропаст - подготвена от близките голгота...

Ако изпаднеш във беда и аз реша ръка за помощ да протегна, ще се намери бързо друг тогаз ръката ловко да извие гневен...

Затуй не се учудвам аз, когато овчарят, във яда си, озверен наказва младото си буйно стадо с водач нелеп - със глух и слеп овен...

Нещастен и глупак отдавна нямат роднини, и приятели си нямат...

АКО ДЪРЖИШ ОЧИТЕ СИ ОТВОРЕНИ

Аз искам справедливостта да властва във земната ми битност на човек. Но принципът железен е в опасност, поднасят ли ти често дарове:

очите заслепяват с блясъка си, юзда на откровенията слагат. Затуй окото ще извадя аз - че подлю ме подтиква към съблазни -

защото по-добре е да загубиш частица от презрешието си тяло, отколкото със своето безумство във геената огнена да плаваш...

Ако държиш отворени очите, ще имаш хляб и вино, челяд сита.

СЛУЧКА ОТ ДЕТСТВОТО

Невръстен малчуган, когато беше и тичаше на воля из полето, в една градина бе съзрял череши и бързо през плета се ти преметна.

За детската ти дързост да посегнеш на чуждо и огради да прескачаш, получи няколко плесника тежки и гневни страшни думи от баща си.

Но таз беда нищожна бе навярно, защото ти не знаеше, че змии кротуват лете в плетищата стари и са безкористен добър пазител:

събори ли ограда чужда някой, в този миг змия ще го ухапе.

ОПУСТЕЛИЯТ ЗАМЪК

Издигна той във планината замък - красива бяла птица над града, изваяна от здрав планински камък. Но в този дом бе кратка радостта -

на покрива му всяка нощ крещяха невидими от никой кукумявки; и стреляше стопанинът в яда си - отвръщаха му те отново с крясък...

И къщата остана скоро пуста: там камъните от стените нощем в съня им викали - да бъде чуто, че който дом строи връз кръв и кости,

проклет ще ходи той и челядта му - докато Господ над душите властва!

КЛЕВЕТАТА

Невидима е клеветата - само гръха ѝ се усеща как смърди и трови на трендафила балсама. Напира гняв във моите гърди -

сърцето не понася мор подобен, юмрукът иска да спаси честта ми. Нима е плод на майчина утроба или е церката на Сатаната?

На червей образ най ѝ подобава - че червеят пълзи невъзмутимо /макар с вида навред да отвращава/ и на дървото до върха достига:

на ябълката най-добрата рожба в сърцето той безмилостно пробожда...

ТРЕТАТА ТРЪБА

Среднощ е. Мракът черен се е кротнал на планината върху раменете. Под билото, заспали сякаш гробно, сънуват пир небесен синовете.

При третата тръба те чак успяха да се отърсят от съня блажен. В нощта те слънчев блясък не видяха, ни лунния ще видят през деня:

те пак се доверяват на тръбата, която ще събуди онзи порив, пулсиращ в кръговрата на кръвта ни - убежище на всеки родов корен.

Те днес олтари да издигнат могат, а утре - ако трябва - ешафоди.

ВСЕВИЖДАЩО ОКО

Не се нахвърляй бясно върху онзи, в нехайството си който е сгрешил, а постави му точна диагноза и раната отворена зашии.

Не вярва никой на борец за правда, под дрехата си тайно щом държи наострена и настървена брадва. И няма с лекота да заглушиш

тревогата за собствения грях - над теб едно всевиждащо око следи дали ти вече си прозрял, че лицемерните презира Бог.

Децата се боят от тъмнината, а ти, напразно, и... от светлината.

ДИЛЕМА

Ще бъда аз нещастник тъжен, клет, ако се хвърля сам в обятията на Сатаната подъл и проклет. Но по-голяма би била тъгата,

ако се плаша от студа омразен на идващата неотменно смърт. А тези страхове сега напразно нощта владееят, тровят и денят:

смъртта не е събитие, което в бъдещето ще се случи с нас - настъпила е част от нея, ето: над времето назад е в пълна власт.

Утеха е, че нямаме честта да опошлеме някак и смъртта...

Последните три часа от живота на госпожица Павлова

Борис Роканов,

Шум, тихо, госпожица Павлова мастурбира.

Борис Роканов, който цял живот беше размишлявал върху гревните пророчества от „Епосът на Гилгамеш“ (III хилядолетие пр. Хр.) до византийски пророчества (хризми) на император Лъв VI Мъдри (866-912 в. сл.Хр.), (наречен от съвременниците си и Премъдри), написа този поучителен текст за Свършека на Света, който с удоволствие предлагам на читателите на „Литературен вестник“:

„Приживе госпожица Гея Павлова беше едно от милионите Гейчета на Земята, което никога през своя бурен, скапан и отвратителен живот не бе получавало и грам

удоволствие, само бе симулирало такова, и затова,

няколко часа преди да умре, полуизлегната на протъркан диван, бясно мастурбирала, вперила поглед в избледнял постер на Айнщайн. Госпожица Гея дишала тежко, дишането ѝ приличало на дълбоко глухо стенание, което нараствало до рев. Шом движението на пръстите спирало, звуците преставали. Предполага се, че температурата също била от значение за това дали недрата ѝ ще „пеят“ или не, защото колкото по-гореща била повърхността под пръстите, толкова по-силни били звуците.

Гея, така се увлякла с ръководието, че някъде под корема ѝ се появила пукнатина. Разнесъл се гръмотевичен тътен, бедрата се разтресли, после вагината се издула, разцепила се и от дупката излетял дим, последван от искри, които подпалили близките дървета. Чул се упорит тътен, последван от оглушителен гръм и накрая от нея се издигнал огромен облак вулканичен пепел.

Час по-късно всички съседи на госпожица Павлова се събрали, за да наблюдават как от пукнатината се процежда нажежена до червено течна маса. Към полунощ в небето полетели 100 кубически километра скали, от разширяващата се дупка се издигали облаци слънчев вятър, а над пубиса ѝ се извисил стълб, висок цели 36 метра. После изтекло море лепкава течност, която изведнъж заклокочила, при което вагината на госпожицата започнала отново да се издува като балон. Скоро се пукнала и към небето с фучене и рев полетяла гигантска струя от свистяща пара и вряща течност с височина около 220 метра. След секунди парата улегнала със съскане, течността се успокоила и Гея притихнала до следващото изригване. За тези твърде опасни за здравето и живота на околните изблици бил виновен неуморимият кюстендилски изследовател Данте Петров#, който, докато съзерцавал стореното, се кръстел смирено и набожно мълвял името Господне.

Въпросният Данте твърди в една бележка, написана няколко минути преди госпожица Гея да го погъне, че винаги когато целува релефа между краката на госпожица Павлова, в продължение на няколко минути чува необясним звук, който заглушава нормалната човешка реч. Това се случва особено често в тихи вечери след ветровит ден.

Звуците, описани от изследователя, не били нито от тайнствена церемония, нито от двигател на странна машина. Пеенето той чувал от недрата на госпожицата. Лошото в случая е, че госпожица Гея не реагирала като френската гражданка Нина Ковачева#, когато някакъв мулат ѝ предложил да разделят на две един презерватив#, а приела на секундата презерватива заедно с пенуса на господин Данте и след има-няма три минути вагината на госпожицата така се привързала към пенуса на уважаемия господин, че започнала да копае лехи, да сади пипер, да вади картофи, да полива домати, за да може да изхранва ненаситния Петров, да пафка цигари, да всмуква морета, да усуква въжета, да озъва сребърни лъжички за кафе от Франция, да гаси свещи, да отваря шампанско, да отвърта капачката на карнобатска мастика, да мести трикрилни гардероби, да мята ножове и чаши, да носи куфари. Госпожица Павлова само едно не можела,

не можела да свършва сама. Затова изпитвала онова желание за мъжката сила на прочутия Данте, докато един зимен следобед не ѝ писнало от него и буквално го изяла.

Десетина секунди преди да бъде погълнат господин Данте съвсем случайно попаднал в естествен канал на госпожица Гея, и чак тогава на повърхността изригнал стълб от нагорещена лава, защото палавата госпожица така се затоплила отдогу, че част от нея започнала да се топи, подземният канал се изпразнил, после отново постепенно се запълнил с друга течност и процесът се повторил и се постретил.

С пенуса си божественният Данте движел, както би казала Красимира Джисова#, цялата българска история. Все пак госпожица Гея, освен историк практик, била и месен специалист по османистика и автор на множество статии.

Обикновено когато се налагало да извърши тайнството с оплождането на госпожица Гея, господин Данте въздържал дълбоко, от лявото му око се отронвала тежка сълза, запалвал цигара, сръбвал малко домашна гроздова и чак тогава се почвало якото брулене, блъскане, мацкане, мучене, блеене, пуукане, разтрисане, задушаване. После се чувало доуточняващо проскърцване на матрак, после - обилно разливане, хъмкане, мънкане, гушкане, и накрая - българската история се изпразнила.

Кратко описание на това, какво представлявала госпожица Гея приживе

Ерозията изваяла по тялото на госпожица Павлова фантастични форми. Чукала се - за да обясня, ще използвам израза на Коста Павлов# - като 70-годишна, макар да била попрехвърляла 80-те. Ерозията била оформила нежни куполи, два пъти по-високи от кулата на Айфел, които Петров гледал с омерзение. Имало и друго - великолепните им

багри се отразявали в огромен водовъртеж, образуван в тясната пропаст между бедрата на Гея, наречен от ценителите врящото гърне.

Бедрата на госпожица Гея били бедра на изкустел, представляващи огромни тектонски плочи, прилепнали една към друга, които се движели постоянно, макар и много бавно. От това непрекъснато въртелево движение се образували загадъчните червени дупки - входи към удивителни пещери и коридори.

Доста често бедрата на госпожица Гея, които били земетръсна зона, се разминавали на косяк едно от друго и не се забелязвали никакви видими признаци на разрушения, но понякога твърде заоблените ѝ хълмове започвали да се приплъзват и търкат, отначало се чувало вяло пляскане, което постепенно нараствало до бурно и причинявало ритмичните тазобедрени олюбявания, мощни хаотични трусове и характерното рязко приклякане или светкавично отпускане по гръб, при което Петров изпускал нечовешки стон. Накрая се образували разломи, при което загадъчната вагина на госпожица Гея ставала дълга 1050 километра, а дълбочината ѝ достигала 16 километра. Зловещите гигантски пукнатини не се виждали, но на места имало белези, които, в зависимост от материята на бикините, напомняли за съществуването им.

Госпожица Гея Павлова била вярваща жена, тя вярвала, че на 23 декември 2012 светът ще свърши и тя ще свърши с него. Госпожица Гея била начетена и високоинтелигентна, затова Свършека на света си го представяла като нагрята магма, която под огромно налягане се изтласквала нагоре, а горещата течност, извирала от недрата ѝ била богата на минерали, а тези удивителни съединения понякога се отлагали върху гърлата и устните на доброволците и образували комини. Тези комини, в зависимост от расата, достигали внушителните 28 сантиметра, но обикновено били между 12 и 14 , в райони с преобладаващо жълто и бяло население.

23.12.2012, 12.15.32

Няколко минути преди да склопи очи госпожица Гея плахо се сгуши под огромното ми туловище и нещо ми обясняваше, но аз нито приемах, нито предавах, а само дълбаех ли, дълбаех, докато по средата на едно много важно изречение, внезапно спрях, постоях така известно време и изведнъж се плъоснах върху горката госпожица и буквално я размазах върху чаршафа. И тя свърши.” Тук разказът внезапно прекъсва. Борис Роканов тъкмо се бил подготвил да продължи и някой почукал.

Цветан Бошев

НАГЛОСТ

То нейното не е поява,
а трус в материята жива:
поетът презв се олюлява,
художникът троши статива.

То нейното не е цъфтеж,
а избухване на цвете;
очи ли във взрива забодеш -
разноглед ще си навеки.

То нейното не е походка,
а гъвкав танец на сирена.
Съзре ли я отлогкар, той логката
ще прекатури изумено.

То нейното не са коси,
а рояц се звездопад.
Симоубиец може да спаси
искренето на този ад.

Стоиш с отворена уста,
Боже, иже еси на небесех,
че и теб тя има наглостта
с хубост днес да потресе.

●
Ти резна жлеб в дървото ми сухо,
плъзна слъз по кората и песен от мен зашуртя,
заличи годишините ми кръгове –
да омладея пролетно забинаги,
запали кошницата на короната ми древна -
звездите да опуши, твоята свръхнова да сияе.
Протиктака махалото на корена ми,
облаците разпиля на пухчета и дъждолей
и ми поникнаха ушички от листа,
за да чуя безхименните ти химни.
И ми тръгнаха клонатости да те обгърна,
с жад пъпкуваща да пресекулнича диханието ти,
да те озвъня в коремчето на бъдещата цитра,
която ще издължа някой иден ден от мен
лютиер изкусен, о, Повелителко!

БЯГ ДО БРЯГ

Камбанки ти влача на гръб от потънали шхуни,
да кича смеха ти, лолеец се в нашата лодка;
под ръждиви скрипци, изикуркани от пълнолуние,
с водозазен звънец да си направим разходка.

Тези акули, мержелеещи се около телата ни,
нека не бързат с фаталната тяхна заханка,
та на островен бряг да ти спретна сенчеста хата
и огледалце да ти излъскам от дъждовна капка.

Да се сврем в уюта ѝ от разлюлени тръстици,
одрипавели одежди с пасати да подменим
и сити на ласки, които ни идат лика-прилика,
дузина аборигенчета шурави да народим.

От сърцевина на бамбук ти манджи да върткаш,
аз от палма да им издълкам гимнастичета плоски,
на каначе навързани, нагоре-надолу да гъткат
поривисти умения - на забързан каданс тропоски.

Да ми галиш главоча от безбрежно щастие стОглав,
да ти мляскотя гърдите и междукрачната сглобка,
до часа „папагалска човка”, доста кобен и чоглав
де с весло в океана ще дълбне заключителна копка.

(Стихове от готовата за печат стихосбирка
"Любвоежбина")

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ: Юлия Кръстева (Париж), Богдан Богданов (София), Кристиан Регер (Виена), Боян Биолчев (София), Ханс Улрих Рек (Кьолн), Никола Георгиев (София)

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ: Ани Бурова (гл. ред.)
Егвин Сугарев, Георги Господинов,
Бойко Пенчев, Пламен Дойнов, Йордан Ефтимов,
Амелия Личева, Камелия Спасова, Мария Калинова, **Малина Томова**
Издава Фондация "Литературен вестник"
Печат: „Нюзпринт”
ISSN 1310 - 9561

Адрес: СОФИЯ 1606 ул. „Св. Иван Рилски” №1
Банкова сметка: BG56BPB179401049389602, BIC - BPBIBG SF
Юробанк И Еф Джу България
Хонорари - всеки последен вторник от месеца, 18.00 - 19.30 ч
e-mail: litvestnik@yahoo.com
http://litvestnik.wordpress.com; www.bsph.org/litvestnik
ВОДЕЩ БРОЯ Егвин Сугарев